

DEMOKRATITERMOMETERN

en magisteruppsats om
demokrati och medborgarkommunikation

vid College of Communication,
Campus Helsingborg,
Lunds Universitet våren 2003

av Heléne Lundström
Robert Södertun

HERO PRODUCTIONS
2003

Abstract

Författare:	Heléne Lundström Robert Södertun
Titel:	Demokratitermometern
Avdelning:	College of Communication
Problem:	Hur kan man fördjupa den demokratiska processen med avseende på relationen mellan den enskilde medborgaren och de styrande i kommunen? Den klyfta som uppstått mellan den representativa demokratin och den enskilde medborgaren har skapat ett förakt för det politiska etablissemang. Politiker och kommunledningar runt om i dagens Sverige försöker att finna vägar till att bredda och fördjupa demokratiska processer. Man organiserar medborgarpaneler, medborgarråd, inför e-demokrati och möjlighet till medborgarförslag. Ändå lyckas man inte uppnå den önskade närheten mellan medborgare och styrande. Frågan är: Gör man tillräckligt och är åtgärderna de rätta?
Syfte:	Syftet med uppsatsen är dels att kartlägga vad som görs för att fördjupa demokratin runt om i Sveriges kommuner och dels att finna de bakomliggande orsakerna till varför processen går trögt.
Metod:	Vi har studerat demokratiteori, ett antal medborgarprojekt, undersökt en liten kommuns (Åstorp) ansträngningar för att öka medborgarnas engagemang och inflytande i politiska frågor, gjort en enkätundersökning och konstruerat ett analysinstrument i form av Demokratitermometern.
Slutsatser:	Slutsatser: Enkelt uttryckt har vi funnit att <i>hur</i> är viktigare än <i>vad</i> . Det som betyder mest för den demokratiska processen är inte vad man gör utan hur man gör. Utifrån demokratiteorin har vi tillverkat en frågeguide (Demokratitermometern) som ska vägleda, väcka nya tankar och hjälpa till att bedöma djupet i den demokratiska processen i ett valfritt sammanhang.

Nyckelord: Demokrati, medborgarkommunikation, jämlikhet, medbestämmande, öppenhet, agenda, arena, demokratitermometern, deliberativ demokrati.

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	3
<i>Disposition</i>	3

I. VARFÖR OCH HUR

PROBLEMFORMULERING	4
METOD	4

II. VI LÄGGER GRUNDEN

SJU DEMOKRATITEORIER	5
UTMEJSLING OCH MOTIVERING TILL VÅRA VARIABLER	8
Variablerna	
Den representativa demokratis värden	
DET DYNAMISKA MEDBORGARSKAPET	11
Deltagande Inflytande Delaktighet	
Arena	

III. FRÅGEGUIDE

FRÅGORNA MED FÖRKLARINGAR	16
Jämlikhet Medbestämmande Öppenhet	

IV. HUR SER VERKLIGHETEN UT? - EMPIRISKA STUDIER

PRESENTATION OCH ANALYS AV MEDBORGARPROJEKT	19
I FEM SVENSKA KOMMUNER	
Södertälje Helsingborg Kalix Upplands Väsby Knaften	
ÅSTORP	27
Hemsidan Öppet möte Enkät Åstorp	

V. VI KNYTER IHOP SÄCKEN

SAMMANFATTNING	36
SLUTSATSER	36

VI. FÖRSLAG TILL STRATEGI

INTE VAD, MEN HUR!	38
------------------------------	----

REFERENSER

BILAGOR

ENKÄT MED TABELLER OCH GRAFER

DEMOKRATITERMOMETERN PÅ CD-ROM

INLEDNING

“Jag blir livrädd när jag ser vad som håller på att hända i folkrörelsedemokratins Sverige. Om partierna inte klarar av att vara en mötesplats mellan folket och folkets representanter, då är vi illa ute. Då kommer partiernas plats i demokratin att vittra bort och folkrörelsetanken att förtvina. Om partierna först och främst blir experter på fokusgrupper, medieteknik och valrörelser, då reduceras den representativa demokratin till ett slags precisionsdemokrati. Då kommer politikerna att ägna större tid åt hur de skall möta människor än att verkligen möta dem”

Göran Persson
s-kongressen 1997 i Sundsvall

Vår magisteruppsats handlar om demokratiutveckling. Åstorps kommun har gett oss uppdraget att titta på vad man kan göra för att utveckla medborgarkommunikationen. Detta har varit och är ett intressant område att utforska för oss, vi känner att här finns fortsatt mycket att göra. Tillfälligtvis sätter vi ett litet komma nu, men hoppas få möjlighet att återkomma. Demokrati är och ska vara lik en levande organism i ständig rörelse, svår att fånga och omöjlig att avstanna.

DISPOSITION

I del **I** vill vi börja med att ge en inledning med problem- och frågeställningar. Därefter fortsätter vi med en beskrivning av metoden för arbetet. Eftersom medborgarkommunikation har med demokratifrågor att göra, vill vi, i del **II**, redogöra för våra studier i demokratiteori. Först redovisar vi de demokratiteorier som är vedertagna inom statsvetenskapen. Vi ger också en kort sammanfattning och analys av de olika teorierna. Därefter går vi vidare med ett underlag för de tre variabler som vi funnit under studierna.

Vi redogör här också för tankar om deltagande, inflytande och delaktighet, hämtat från Demokratiutredningen SOU 2000:1.

Vi avslutar del **II** med en resumé av Jürgen Habermas historiska beskrivning av “privat” och “offentligt”, som leder fram till begreppet “arena”, dvs. “spelplan” där det demokratiska spelet äger rum.

I del **III** använder vi det vi redovisar i del **I** och **II** till att tillverka en guide som kan användas för att ta reda på hur det står till med demokratin och medborgarkommunikationen i olika sammanhang. Guiden består av ett antal frågor där man själv får poängsätta sitt sammanhang. Denna guide är kopplad till “Demokratitermometern”, ett bildspel på cd-rom, där man får läsa och besvara frågor för att slutligen kunna avläsa den “demokratiska temperaturen”. Denna frågeguide är tänkt att kunna användas på vilket medborgarprojekt som helst.

I del **IV** redovisar vi ett antal medborgarprojekt respektive handlingsplaner för projekt från olika kommuner. Vi vill därmed ta reda på hur man arbetar med att fördjupa den svenska demokratin runt om i landet.

Den här delen avslutas med empiriska studier i Åstorps kommun. Här har man inget medborgarprojekt. Vi har gjort några nedslag i kommunen med avsikt att undersöka hur man gör idag för att öka medborgarnas engagemang och inflytande i politiska frågor. Vi har tittat på Åstorps kommuns hemsida och hur den kommunicerar med medborgarna. Vi redogör för en observation från ett öppet möte. Avslutningsvis presenterar vi en enkätundersökning, gjord i Åstorp med etthundra respondenter.

Med hjälp av frågeguiden analyserar vi kommunerna i avsikt att se hur medborgarkommunikation av idag förhåller sig till de demokratiska värden som de tre variablerna ger uttryck för.

I del **V** gör vi sammanfattningar och redovisar slutsatser.

Del **VI** innehåller ett förslag till strategi för Åstorps framtida arbete med medborgarkommunikation.

Sist kommer referenser och sedan bilagor (bör läsas för att få en full förståelse av uppsatsen).

I

PROBLEMFORMULERING

Åstorps kommunledning har uttryckt en önskan om ett arbete kring medborgarkommunikation. Hur ska man möjliggöra att den enskilde medborgaren blir mer delaktig i de processer och beslut som hanteras i Åstorps kommun? Kommunledningen har inte preciserat sin önskan mer än så. Utveckling av medborgarkommunikation är något som ligger i tiden, och som Åstorp har gemensamt med många andra kommuner i Sverige. Vi har valt att generalisera vår problemformulering och kommer att förklara varför i vårt arbete.

Vår frågeställning blir:

Hur kan man fördjupa den demokratiska processen med avseende på relationen mellan den enskilde medborgaren och de styrande i kommunen?

METOD

1. Vi började med att lägga en teoretisk grund för vårt fortsatta arbete. Denna grund bestod i att studera demokratiteori. I studien sökte vi ett antal variabler att utgå ifrån, som kändes relevanta och som vi kunde applicera vår frågeställning på. Studien bygger på litteratur skriven av några erkända forskare på det statsvetenskapliga området, David Held, Robert Dahl, Rune Premfors m.fl. Detta arbete ledde fram till konstruktionen av "demokratitermometern", ett analysinstrument att utvärdera demokratiska processer med.

2. Vi studerade några kommunprojekt där man arbetat just med medborgarkommunikation. Dessa projekt analyserades sedan med hjälp av vår demokratitermometer.

3. Vi analyserade hur man arbetar med demokratiprocessen i Åstorp i dagsläget. Detta ledde oss till att undersöka hur den enskilda medborgaren och de styrande i kommunen kommunicerar idag. Detta analyserades med hjälp av demokratitermometern. Vi har också gjort en begränsad undersökning om hundra enkäter av vad Åstorpsborna säger om den demokratiska processen i Åstorp. I denna undersökning passade vi också på att fråga hur de trivdes i Åstorp och hur de såg på sin hemstad. Detta gjorde vi dels för att få en egen bild av situationen i Åstorp och dels för att det inte fanns någon undersökning om hur det stod till med Åstorpsbornas trivsel. Detta material relaterade vi till en statlig undersökning kallad "Kommunala basfakta för folkhälsoplanering".

4. Härfter drog vi slutsatser av allt insamlat material.

5. Vi avslutade vårt arbete med att försöka ange en riktning för hur man i Åstorp och andra kommuner kan arbeta med att utveckla medborgarkommunikationen.

II

DEMOKRATITEORI

Vi började vårt arbete att finna vägar till att förbättra medborgarkommunikationen i Åstorp med att studera demokratiteori. Detta för att få en vetenskaplig bas att stå på. Vi ville studera hur synen på demokrati förändrats under historiens gång och finna vägar till att definiera dagens demokratibegrepp.

När det gäller demokratifrågor finns det tre adekvata grundfrågor att ställa:

- Vilka bör styra?
- Vad bör de styra?
- Hur bör de styra?

För att kunna besvara de frågorna måste man titta på vad demokrati är, vilka teorier som finns och hur de går att applicera på ett demokratiobjekt i fråga.

Den statliga demokratiutredningen har i sitt slutbetänkande "En uthållig demokrati" (SOU 2000:1) definierat sju olika demokratiteorier. Man har gjort en sammanställning, och delvis omskrivning, av ett kapitel i en av de forskarvolymerna som ligger till grund för slutbetänkandet, SOU 1999:77 kap. Demokrati. Här följer en summarisk redogörelse för de olika teorierna. Denna redogörelse ska ligga till grund för ett senare resonemang om vad demokrati kan vara och hur den bör se ut efter de förutsättningar som mejslas fram i denna uppsats och som är applicerbara på en mindre svensk kommun.

Svaren på de tre frågorna utformas olika i olika demokratiteorier. Demokratiutredningen (hädanefter förkortat DU) menar att nya teorier skapas som reaktion på de gamla. Sanningen torde snarare vara att man omdefinierar och kombinerar de olika teorierna i nya situationer. Så har DU gjort. Man har gjort mindre justeringar av Bo Lindensjö's skrivning. Vi väljer här att följa DU:s skrivning och kommentera eventuella avvikelser från Lindensjö.

SJU TEORIER

1. Den elitistiska demokratiteorin

Denna teori benämner Lindensjö "Den Realistiska Demokratin", och han härrör den från Joseph Shumpeters skiljande mellan en "klassisk moraliserande föreställning om demokrati och en modern 'realistisk'". (Lindensjö, om Realistisk demokrati, 1999)

Antagandet om att det skulle finnas ett allmänt bästa eller någon genuin folkvilja förkastas som realistiskt. Demokrati är ett institutionellt arrangemang för att fatta politiska beslut. Det är de valda, politikerna, som i den politiska processen utformar "folkviljan". Demokrati kan alltså inte innebära att folket styr i substantiell mening, det kan bara innebära att folket har möjlighet att godkänna eller underkänna pretendenter, dvs. välja de styrande. Demokrati är politikerstyre och man konkurrerar om ledarskapet.

DU för fram att den representativa demokratin, sådan demokratin ser ut i Sverige, är den mest spridda metoden för att auktoritativt och legitimt utöva kontroll, utkräva ansvar och utveckla offentlig debatt i moderna demokratier. Den representativa demokratin brottas med stora svårigheter. Dess handlingsförmåga och inflytande ifrågasätts. Ansvarsförhållandena utmärks alltmer sällan av den överskådlighet och genomskinlighet som modellen förutsätter. Man kan enklare säga att det saknas öppenhet och insyn. Därmed minskas också möjligheten för medborgaren till deltagande, inflytande och delaktighet. (DU, Den representativa demokratin värden, 2000:1)

2. Den populistiska demokratiteorin

Enligt denna är majoritetsprincipen demokratin fundament. Det innebär dels att inga beslut bör fattas utan majoritetsstöd, och dels att flertalets önskemål alltid bör genomföras. Allmänintresset

blir lika med flertalets intresse. Man tillgodoser minoritetens intressen genom att hålla sig till vissa grundläggande fri- och rättighetsprinciper.

Lindensjö kommenterar att den fundamentala principen kan inte vara att tillgodose flertalets intressen, utan att skydda allas vitala intressen. Man kan t.ex. inte genomföra ett majoritetsbeslut om diskriminering och rasism eftersom det strider mot de andras (allas) fri- och rättigheter med avseende på lika behandling av alla och alla människors lika värde.

3. Den libertära eller nyliberala demokratiteorin

Här har DU sammanfört två teorier som Lindensjö presenterar var för sig. Den libertära kännetecknas av att det finns ett slags kontrakt mellan individer kring en gemenskap som har till uppgift att skydda deras naturliga rättigheter. Staten ska ingripa så lite som möjligt, främst med inriktning på lag och ordning. Individerna kan bilda olika slags gemenskaper, socialistiska, kapitalistiska, kristna etc. Den politiska dagordningen minimeras till sådant som alla kan samtycka till. Privatlivet är helgat och individens rättigheter är vidsträckta. Det ses inte som ett problem att individer har olika förutsättningar för sina liv och för deltagande i den demokratiska processen.

Den liberala delen av teorin betonar istället att om allas vitala intressen ska skyddas bör jämlikhet råda. Jämlikhet kan bara godtas om alla får samma chans och skillnaderna gynnar de sämst ställda. Lindensjö menar att "den libertära doktrinen misstag är att inte ta livets godtycklighet på allvar". Överenskommelser sluts mellan människor som visserligen lever samman men saknar en gemensam vision om hur det goda livet ser ut.

4. Den kommunitära demokratiteorin

Vi ingår alla i en gemenskap. Våra mål bestäms i hög grad av den gemenskap vi tillhör. Därför bör alla människor integreras i gemenskapens värden, praktiker och traditioner. Det finns inte något en gång för alla givet svar på frågan hur en rättvis fördelning ska se ut. Det kan bara avgöras i verkliga gemenskaper genom att vi som tillhör dem - utifrån våra traditioner, kollektiva erfarenheter och ideal - i demokratiska processer frågar oss varifrån vi kommer, vilka vi är och vilka vi gemensamt vill vara. Teorin har kritiserats för att låta en nostalgisk dröm få ta plats på bekostnad av en förståelse av motsättningar, intressekonflikter och maktkamp. Man behöver bara vara lojal mot dem som delar ens ideal. Om andra kommer till vår gemenskap kan vi kräva att de rättar sig efter oss. Teorin är alltså solidarisk mot den egna gemenskapen som helhet och frågar egentligen inte efter hur det går för andra.

5. Den deltagande demokratiteorin

Den här teorin kallar Lindensjö för en "Radikal demokrati". En människa är inte bara en individ utan också en social varelse. Hon lever i gemenskap med andra i en anda av jämlikhet, tillit och gemensamma intressen. Att delta i de gemensamma besluten är snarare en plikt än en rättighet. Helst ska alla delta direkt. Decentralisering förespråkas. Man antar att medborgarna är suveräna att utforma sin dagordning men man har ingen lösning på problemet att de som deltar mest också är de som har mest att hämta för egen del.

I den mån medborgare inte deltar i den politiska processen beror detta på att de saknar verkliga möjligheter att påverka. Då har man i stället delegerat bort sin makt till representanter. Direktdeltagande och direktdemokrati är att föredra. Det stimulerar medborgarna till att resonera och diskutera och bortse från egenintressen till förmån för allmänna intressen.

6. Den mångkulturella demokratiteorin

Jämlikhet är inte nog. Om allas intressen ska främjas måste de förtryckta och marginaliserade grupperna av medborgare tillförsäkras en positiv, kollektiv identitet. Staten ska bekräfta medborgarnas olikheter. Det är rättvisa, inte lika behandling som måste till. Etniska, kulturella eller religiösa minoriteter kan ges särskilda rättigheter avseende t.ex. hur man ska få slakta djuren eller vilken huvudbonad man vill använda i vissa situationer.

7. Den deliberativa demokratiteorin

Denna teori kallar Lindensjö för en "Diskursiv demokrati". Här betonas argumentationens och samtalets fundamentala betydelse för demokratin. Om samtal och argumentation får pågå tillräckligt länge mejslas de normer ut som kan godtas av alla. Den här sortens demokrati söker överskrida den traditionella konflikten mellan majoritetspolitik å ena sidan, och individers och minoriteters rättigheter å andra sidan. Det är diskussion som gäller. Diskussion förutsätter fritt tillträde, lika rättigheter och frånvaro av tvång. Det kan vara svårt att beskriva en deliberativ demokrati rent principiellt, då det är gemenskapens medlemmar som formar och beslutar om de institutionella arrangemangen.

Demokratin ger ett ramverk för fri diskussion mellan jämlikar. Därför kräver den också offentliga arenor där opinioner kan bildas, debatteras och ifrågasättas. Det egna intresset underordnas det gemensamma bästa. Vad som i slutändan händer med förslag och beslut går inte teorin in på.

SAMMANFATTNINGAR

Lindensjö sammanfattar: "Demokratisynerna hjälper oss att identifiera demokratiska problem - spänningar mellan individuell autonomi, kollektiv gemenskap, rättigheter, välfärd, politiskt deltagande, omfördelning, gemensam identitet, gruppidentiteter - och kanske att genom avvägning balansera mellan välfärd, legitimitet, gemensam identitet och gruppidentitet."

Självva anser vi att det finns element att hämta ur samtliga demokratiteorier som kan hjälpa oss att förstå hur dagens samhälle förhåller sig till demokratibegreppet. Den *elitistiska demokratiteorin* är, enligt vår mening, den förhärskande idag. Maktapparaten har i hög grad institutionaliserats och fjärrmat sig alltmer från den enskilde medborgaren. Politiken kräver idag ett omfattande "know how" som gör det svårt för lekmän att delta. Ännu så länge innehas de flesta mandat i riksdagen och i kommunerna av de sedan länge etablerade partierna.

Kanske håller emellertid detta på att förändras. I de senaste valen har så kallade missnöjespartier lyckats få allt fler mandat. Dessa ansluter sig oftast till den *populistiska demokratiläran* och kritiserar ofta etablissemangen inom politiken för att inte föra folkets talan och lyda dess vilja.

Dagens samhälle är mycket mer individualiserat än gårdagens. Detta är problematiskt utifrån en demokratisk synvinkel. Det är inte längre självklart att inrätta sig i ledet. Vi kräver mer omfattande frihet och vill inte låta staten inkräkta på vår integritet. Detta gör att den *libertära* eller *nyliberala demokratiteorin* känns applicerbar på den uppkomna situationen. Staten blir då ett slags samhällets minsta gemensamma nämnare. Nackdelen är att statens makt blir minimal och därmed får svårt att skydda välfärden, särskilt för de mest utsatta.

Det är ett faktum att Sverige tidigare varit ett tämligen homogent land med en i stort sätt kollektiv värdegrund. Många känner sig vilse i dagens mångfasetterade samhälle och anser att vi måste tillbaks till en mer enhetlig värdegrund. Man pläderar för en *kommunitär demokratiteori*.

I de senaste valen har röstdeltagandet sjunkit. De flesta anser att detta är något utomordentligt allvarligt som på sikt kan hota legitimiteten hos de styrande. Orsakerna till det sjunkande valdeltagandet är säkerligen många. Demokrati ger rättigheter men bygger på att medborgarna fullgör sina skyldigheter. Det finns de som menar att enda sättet att fördjupa demokratin är att medborgarna deltar aktivt i viktiga beslut. Den *deltagande demokratin* vill öppna upp för den enskilde att påverka beslutsutgången. Självklart ligger dessa tankegångar nära begreppet medborgarkommunikation. Det är också uppenbart att häri ligger nya hot mot demokratitanken. På vems mandat agerar den enskilde? Kan en person som inte är folkvald vara med och ta beslut som berör även andra? Vem tar ansvar för de långsiktiga konsekvenserna i så fall? Hur säkerställer vi då de svaga och tystas rätt?

Dagens Sverige är mångkulturellt. För att säkra minoriteters rättigheter kan det ligga nära till hands att positivt särbehandla dessa grupper. *Mångkulturell demokrati* prioriterar rättvisa framför att behandla alla lika. Olikheter ses som en tillgång och värnas. Vill man engagera de som idag står lite utanför samhället, måste man kunna visa att de har något att tjäna på att engagera sig.

Det blir då viktigt att också minoritetens önskemål har chans att vinna terräng. Den *deliberativa demokratiteorin* är den som mest tilltalar oss. Det är också den allra svåraste formen av demokrati. Det goda samtalet är en långsam men fruktbar process. Vi tror på det goda argumentets tyngd och menar att det egentligen är just här som demokratin bevisar sin styrka. Det finns självklart en uppenbar risk att det goda samtalet urartar till en retorisk uppvisning som stänger ute stora delar av medborgarna. Vi tror emellertid att det öppna samtalet i sig är självsanerande. Får allas synpunkter komma fram bör den bästa lösningen ha störst chans att segra.

UTMEJSLING OCH MOTIVERING TILL VÅRA VARIABLER

Vi började, som vi tidigare nämnt, vårt arbete med att studera demokratiteori. Vår målsättning var att utifrån studier av teorier om demokrati finna några välgrundade variabler som kunde tjäna som praktiska mätinstrument. Vi ville därmed finna ett sätt att mäta hur väl den demokratiska processen fungerar i dag och förhoppningsvis också få en vink om hur densamma kan förbättras. Detta arbete ledde oss fram till tre variabler :

- Jämlikhet
- Medbestämmande
- Öppenhet

Jämlikhet

Demokrati bygger på ett grundläggande antagande om att alla människor i grund och botten har samma egenvärde, är jämlika. Denna tanke kan spåras genom historien. Enligt John Locke har "varje människa Lika rätt till sin Naturliga Frihet, utan att underkastas någon annan Människas vilja och Auktoritet." (Locke (1698/90, 1970).

Vi har lärt oss att demokratins vagga stod i Aten. Också där förespråkade man ett slags politisk jämlikhet, men den omfattade inte alla människor och var ingen naturlig rättighet. Det är tankarna som kommer fram strax innan den franska revolutionen som ger begreppet jämlikhet sin moderna, radikala betydelse. Robert Dahl formulerar jämlikhet som "Idén om lika egenvärde" eller "Principen om jämlikhet i sig". Han menar också att ursprunget till begreppets omfång bygger på den monoteistiska grundtanken att alla är guds barn. (Robert A. Dahl, Demokratin och dess antagonister , 1999)

Föreställningen om en inneboende jämlikhet innebär inte i sig att det är självklart hur demokratin ska fungera. Jämlikt betyder inte millimeterrättvisa, där alla får exakt lika andelar av allting. Jämlikhet är inte heller att behandla alla exakt lika. Rättesnöret är istället att försöka visa lika hänsyn om vars och ens bästa. Självklart rymmer denna idé många svåra avväganden, där individers behov och intressen kommer i konflikt. Det är en svår process som aldrig får avstanna. Ständigt måste resonemang om hur man ska prioritera föras.

Sambandet mellan demokrati och jämlikhet för med sig en moralisk norm: Frihet, egenutveckling och tillvaratagande av gemensamma intressen är eftersträvensvärda mål och möjligheterna att uppnå dessa värden bör därför vara lika fördelade bland alla människor.

Samhället bör därmed på alla sätt sträva efter att inlemma sina medborgare i de beslut som fattas. Allas röster måste bli hörda. Demokratin måste erövras om och omigen. Den representativa demokratin måste vara representativ. Allas intressen måste företrädas. Annars riskerar demokratin att urholkas och förlora förtroendet från medborgarna. I förlängningen är dialogen med medborgarna en nödvändighet för existensen av det allmänna, eftersom själva samhället bygger på principen att det finns gemensamma intressen.

Autonomiprincipen / Medbestämmandepincipen

Autonomi handlar om att få bestämma över sitt eget liv. Det verkar som en självklar rättighet men medför också en del svårigheter och problem som man inte kan bortse ifrån.

Man kan tala om självbestämmande utifrån ett rättighetsperspektiv och utifrån ett kompetensperspektiv. Här lägger olika författare tyngdpunkten olika. I detta avsnitt har vi studerat David Held, *Demokratimodeller*, 1995, och Robert Dahl, *Demokratin och dess antagonister*, 1999.

Held menar att den politiska högern värdesätter individens fri- och rättigheter att i ett modernt samhälle försöka tillgodose sina egna intressen, något som har sina rötter i liberalismen och John Locke (1632-1704). Man menar att staten är en börda som individerna måste bära för att säkra sina egna syften. Huvuduppgiften är att skapa och försvara en värld där fria och jämlika individer tillåts blomma ut med så få politiska hinder som möjligt.

I motsats till detta har vänsterns tänkare argumenterat för att sociala eller kollektiva medel och mål är önskvärda.

Båda riktningarna kritiserar staten för att vara byråkratisk, förtryckande och orättfärdig. Båda riktningarna vill se fria och jämbördiga förhållanden mellan människor. Dessa gemensamma tankar och förhoppningar binds enligt Held samman i begreppen "autonomi" eller "oberoende".

Han formar en allmän princip som han kallar "autonomiprincipen":

"individerna bör vara fria och jämlika i att bestämma sina egna livsvillkor, det vill säga de bör alla ha samma rättigheter (och följaktligen samma skyldigheter) när det gäller att ange ramarna som alstrar och avgränsar de möjligheter som står öppna för dem, så länge de inte använder detta ramverk för att upphäva andras rättigheter."

(Held sid. 320 f.)

Held tar alltså sin utgångspunkt för autonomi i frågan om rättigheter. Han menar att autonomiprincipens faktorer i huvudsak finns i förhållandena mellan det politiska, det ekonomiska och statens roll.

Mot, eller vid sidan om, den utgångspunkten kan man ställa Dahls utgångspunkt som beskrivs i det följande.

Demokrati - folkstyre kan bara motiveras om man utgår ifrån att vanliga människor i allmänhet är kompetenta att styra sig själva. Dahl talar om *Den starka jämställdhetsprincipen*, som säger att en betydande del av alla vuxna är tillräckligt kvalificerade (kompetenta) att styra sig själva. Han talar om *Lika kompetens*. Denna princip skiljer sig från den svagare principen om en inneboende jämlikhet mellan vuxna människor. Dahl gör följande antagande: *"Alla medlemmar är i stort sett tillräckligt väl kvalificerade att delta i kollektiva beslut som är bindande för sammanslutningen och har betydelse för medlemmarnas bästa eller intressen. Ingen är i alla händelser så mycket mer kompetent än någon annan att den personen bör fatta besluten."* (Dahl, sid. 111)

En rationell tro på demokrati förutsätter att stark jämställdhet råder mellan medborgare. Den starka jämställdhetsprincipen får stora konsekvenser där den är tillämplig, men hur stor är dess omfattning? En kombination av två påståenden kan ge omfattningen av jämställdhetsprincipen. Det första påståendet är *principen om lika hänsyn*. Denna princip är svag, se ovan, men i kombination med nästa påstående får man en stadig förankring av jämställdhetsprincipen. Påståendet är: *ingen är på det hela taget mer lämpad än du själv att bedöma och se till ditt eget bästa eller dina intressen*. Dahl talar här om *Förutsättningen om personlig autonomi*.

Det förefaller vara lättare att tolka förutsättningen om personlig autonomi för individuella än för kollektiva beslut. Vad det gäller kollektiva beslut blir det tydligare om man antar att det råder en inneboende jämställdhet (jämlikhet) och att det följaktligen tas lika stor hänsyn till vars och ens intressen. Acceptorar man tanken på personlig autonomi bland vuxna ger det förutsättningen att varje vuxen vid individuella eller kollektiva beslut ska betraktas som den rättmätige bedömare av sina egna intressen.

Med dessa resonemang om principer och antaganden förstår vi att i princip alla medborgare har samma rättigheter till bedömningen av sina egna intressen, både vid individuella och vid kollektiva beslut. Ingen är förmer eller har större rätt än någon annan. Alltså krävs det en demokratisk process för att fatta bindande kollektiva beslut.

Dahl tar sin utgångspunkt i att medborgaren är kvalificerad, dvs. har en inneboende kompetens,

att styra sig själv. Denna kompetens ger att i princip alla medborgare har samma rättigheter och att ingen är förmer än den andre.

Vad är skillnaden mellan Held och Dahl? En av skillnaderna är att där Held talar om jämlikhet och rättigheter, där talar Dahl om kvalifikation och kompetens. Ett samhälleligt och ett individuellt perspektiv. Rättigheter respektive kompetens.

I dagens moderna Sverige är rättigheterna djupt rotade i tradition och lagstiftning. Kompetensen, dvs. förmågan att kunna bestämma om sig, sitt liv och sitt sammanhang, är lika självklar, men i ett samhälle med allt sämre folkhälsa och med den representativa demokratins brist på överskådlighet och genomskinlighet sjunker självförtroendet att vara med och besluta och ta ansvar. Jämställdhets- och kompetensaspekten blir således den viktigare att fokusera på i Sverige i vår tid.

Svårigheterna och problemen med autonomiprincipen är att mina rättigheter och min kompetens att bestämma inte kan få gå ut över någon annan person så att dennes rättigheter inte kan tillgodoses och dennes kompetens inte kommer till sin rätt. Därför behövs det som vi kallar en demokratisk process, dvs. samhällelig överenskommelse över beslutsordningar på olika plan. Här finns olika traditioner, vilka beskrivs i de olika demokratiteorierna.

Vid en sammanvägning av Helds och Dahls utgångspunkter samt demokratiteorierna drar vi den slutsatsen att när det gäller frågor som rör och berör mer än en person blir det mer realistiskt att tala om *medbestämmande* än om självbestämmande. Demokratiutredningen väljer, som framgår nedan, att tala om *meningsfullt deltagande*. Vi menar att ordet medbestämmande bättre fångar in både den enskildes autonomi och de sociala aspekterna.

Öppenhet

Det var främmande för de antika atenarna att tänka sig någon form av representativ demokrati. I själva verket är tanken om representation inte någon demokratisk uppfinning, den härstammar från kungamakten och aristokratin. I England och Sverige sammankallades ibland stånden för att diskutera viktiga frågor. De möttes då vart stånd för sig. Montesquieu beundrade denna ordning i England och hävdade att eftersom det i en stor stat var omöjligt för folket att mötas som lagstiftande församling, måste de välja representanter åt sig som kunde göra detta. Genom att förena den demokratiska idén om folkstyre med en icke-demokratisk institution kunde demokratin ges en helt ny dimension. (Montesquieu, Om lagarnas anda, 1748) 1820 utnämnde James Mill "representationssystemet" till "den moderna tidens stora upptäckt där man kanske kan finna lösningen på alla svårigheter, spekulativa såväl som praktiska." Med ett representativt styre behövde demokrati inte begränsas till att enbart gälla små stater utan kunde utsträckas och gälla ett nästan obegränsat antal människor. Denna nyordning innebar att den direkta makten koncentrerades till representanterna och tvingade fram ett antal institutioner som strävar efter att göra maktstrukturen transparent för folket.

Nedanstående tabell visar vilka dessa institutioner är och vilken funktion de har.

Nedanstående institutioner är nödvändiga ... för att följande villkor ska vara uppfyllda	
1. Valda befattningshavare 2. Fria och opartiska val	I. Lika rösträtt
1. Valda befattningshavare 3. Allmän rösträtt 4. Rätt att kandidera till val 5. Yttrandefrihet 6. Alternativa informationskällor 7. Församlingsfrihet	II. Effektivt deltagande
5. Yttrandefrihet 6. Alternativa informationskällor 7. Församlingsfrihet	III. Upplyst förståelse

1. Valda befattningshavare 2. Fria och opartiska val 3. Allmän rösträtt 4. Rätt att kandidera i val 5. Yttrandefrihet 6. Alternativa informationskällor 7. Församlingsfrihet	IV. Kontroll överdagordningen
3. Allmän rösträtt 4. Rätt att kandidera i val 5. Yttrandefrihet 6. Alternativa informationskällor 7. Församlingsfrihet	V. Allomfattande medborgarskap

Källa: Robert. A. Dahl "Demokratin och dess antagonister", 1999

Dessa institutioner har utvecklats över en lång tid och är idag kännetecknande för demokratin. De syftar alla till, att så långt möjligt är, göra maktstrukturen genomskinlig för den enskilde medborgaren. En förutsättning för demokratin är öppenheten. De valda representanterna måste ständigt stå under allmänhetens uppsikt. Var och en av ovanstående punkter måste ständigt aktualiseras, allt för att skydda demokratin mot korruption.

Den representativa demokratin värden

Den representativa demokratin är, enligt Demokratiutredningen SOU 2000:1, den mest spridda metoden för att auktoritativt och legitimt utöva kontroll, utkräva ansvar och utveckla offentlig debatt i moderna demokratier. Samtidigt ifrågasätts dess handlingsförmåga och inflytande. Den överskådlighet och genomskinlighet som den representativa demokratin bör karaktäriseras av ser man alltmer sällan. Detta är en oroande utveckling, menar DU. Man klarar inte att säkerställa den öppenhet och insyn som är förutsättningar för medborgarnas *deltagande*, *inflytande* och *delaktighet*. Ur den här synvinkeln finns det skäl för att medborgarnas tilltro till de etablerade politiska institutionerna sjunker.

Så växer andra medborgarsammanslutningar fram. Men ingen kan ersätta de politiska partiernas roll att samla ihop och kanalisera opinioner. Det är ju just representanter man väljer i de politiska valen. I praktiken kan inte en representativ demokrati leva utan att det existerar partier eller i varje fall valallianser som uppfattas som legitima i samband med val. Därför får oftast de nya medborgarsammanslutningarna en rådgivande roll i den demokratiska processen.

DET DYNAMISKA MEDBORGARSKAPET

En demokrati ger varje medborgare tillgång till den politiska styrelsen, dvs. den gör henne delaktig i samhällsutvecklingen. Ju mindre medborgaren erfar att hon har denna tillgång, att hon upplever sig delaktig, desto lägre är sannolikheten för att hon ska vilja delta. Ju mer medborgaren erfar att hennes och andras deltagande ger inflytande, desto högre blir sannolikheten att hon vill fortsätta delta (SOU 2000:1, Det dynamiska medborgarskapet).

Medborgarskapet består med andra ord av tre skilda men inbördes beroende kvaliteter: *deltagande*, *inflytande* och *delaktighet*. Var och en av dem kräver alldeles bestämda attityder och institutionella arrangemang.

Deltagande

I Sverige är medborgarnas deltagande i att lösa gemensamma angelägenheter centralt. Vi har en representativ demokrati, men också en deltagardemokrati som ibland översätts till folkrörelsedemokrati

eller lekmannademokrati.

Varje medborgare ska alltid erbjudas att delta när komplicerade frågor om det gemensamma intresset ska besvaras. Vill man ha en bättre kommunikation med medborgaren och vill man skapa ett närmande mellan representativ demokrati och den enskilde medborgaren, förutsätter det att detta deltagande verkligen äger rum.

Här har skolan, folkbildningen och de ideella organisationerna en nyckelroll att spela. Staten måste erbjuda former för deltagande som medborgarna uppfattar som meningsfulla och effektiva.

Vilka frågor är viktiga? Vilka frågor är stora och vilka är små? Det avgörs helt av processen och samtalet mellan de berörda. En lokal vägförening kan vara en lika viktig institution som en kommundelsnämnd när det gäller demokratisk delaktighet. Vi behöver många offentliga rum där vi fritt kan mötas på olika nivåer. Dessa offentliga rum väljer vi att kalla *arenor*.

Så kallade deliberativa demokratiteoretiker är av annan åsikt än elitistiska demokratiteoretiker när det gäller processen. De senare fokuserar på rösträtt och beslutsrätt, man tolkar demokratin som ett effektivt sätt att fatta majoritetsbeslut. Deliberativa demokratier förutsätter att det inte räcker med att rösta. Man måste se till att det i olika offentliga rum, arenor, skapas förutsättningar för att gemensamt kunna samtala och överväga politiska lösningar och deras konsekvenser.

Detta handlar dock inte om att man måste komma till en samsyn som den komunitära teorin menar. Man får lösa beslutsordningar och liknande problem lokalt och så gott man kan. Sådant kan ju också regleras av det mandat man har utifrån samhällseliga regler, lagar och den representativa sidan som ju i vår svenska tradition har det yttersta ansvaret för en kommuns ve och väl.

Deltagandet handlar, enligt en deliberativ syn, mycket om ett lösgörande från stat, kommun och representativ demokrati för att starkare knyta till det civila samhället och de arenor där medborgarna har jämlika möjligheter att delta i maktutövning.

Inflytande

Det finns en risk med att ha en demokratisyn som endast eller främst fäster avseende vid deltagande. Man måste också tillförsäkra medborgaren ett inflytande med reella påverkansmöjligheter i sikte. DU tror att det stora problemet i den svenska folkstyrelsen hänger samman med för dåligt eller för litet inflytande för medborgaren. De traditionellt erbjudna formerna för deltagande duger inte och känns inte meningsfulla. Många ser ingen förbindelse mellan deltagande och resultat.

Inflytandet, eller brist på inflytande, hänger då förstås ihop med frågan om vem som bestämmer dagordningen, frågan vem som bestämmer formen för en sammankomst och frågan om vem som över huvud taget har initiativet. Dessa problemområden kan sammanfattas i uttrycket "*att sätta agendan*". Vem sätter agendan?

Medborgaren har förväntningar på att det ska göra någon skillnad om hon deltar eller ej. Då denna skillnad inte märks skapas klyftor mellan rådande ordningar och den enskilde medborgaren.

Delaktighet

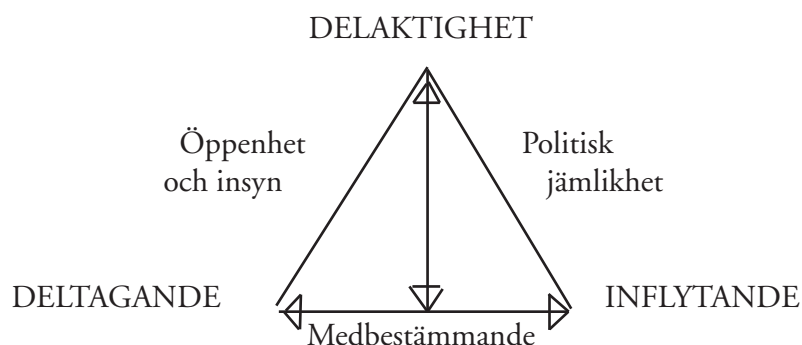
Delaktighet uppnås när den enskilde medborgaren är övertygad om att han, närhelst han vill, har tillgång till den gemensamma politiska styrelsen. Känslan av delaktighet eller brist på delaktighet är resultat av de erfarenheter han och andra har haft av att delta och försöka att utöva politiskt inflytande. Ingen är formellt utestängd, men klasstillhörighet, ålder och etnicitet är faktorer som skapar ojämlika förutsättningar för meningsfullt deltagande. Man kan tala om dolda maktstrukturer.

Mot den institutionaliserade rätten till deltagande svarar individuell förpliktelse eller vilja att vara engagerad, inblandad, inbegripen och intresserad. Att ha tillgång till diskussioner och beslut som avgör ens öde är en förutsättning för att alls vilja delta. Det ställer krav på både fysisk och psykisk tillgänglighet. Vilka arenor finns det att mötas på, formella och informella, och vem är det som sätter agendan?

Demokratiutredningens slutsats

DU drar följande slutsats: För att demokratiska processer ska komma till stånd måste tre villkor vara uppfyllda, politisk jämlikhet, meningsfullt deltagande samt öppenhet och insyn. För att deltagande, inflytande och delaktighet ska uppnås, måste dessa tre förutsättningar och villkor gälla. Se figur nedan.

Det dynamiska medborgarskapet (figuren hämtad från SOU 2000 :1, kap. Det dynamiska medborgarskapet)

Om både deltagande och inflytande är gott, kan de enskilda medborgarna förväntas uppleva delaktighet. Alla tre kvaliteterna *deltagande*, *inflytande* och *delaktighet* är avhängiga varandra och hänger ihop med och är beroende av variablerna *politisk jämlikhet*, *medbestämmande* och *öppenhet och insyn*.

Pilarna visar hur man kan mäta. Om en person säger sig vara delaktig, kan man anta att han har deltagit och haft inflytande på process och beslut. Man kan också läsa i motsatt riktning.

Medbestämmande förutsätter ett deltagande och att man har inflytande.

ARENA

Under arbetets gång, och vid de studier och observationer vi har gjort, har vi funnit att den plats där människor möts har en central roll för utgången av mötet. Platsen, vare sig den är fysisk, virtuell eller av annat slag, kan se olika ut, vara olika utrustad, ge olika mycket tillträde till olika människor etc. Platsen kan liknas vid en spelplan med aktörer, eller en *arena*.

En som skrivit om arenan och dess historiska utveckling är Jürgen Habermas. Här följer en historisk beskrivning av den offentliga och demokratiska arenans tillkomst.

(Källa: Habermas, Jürgen, *Borgerlig offentlighet*, 1984)

Var, när, hur ska samtal och processer starta bland medborgare utanför den representativa demokratin? Jürgen Habermas har skrivit om ämnen som tangerar den frågan. I boken *Borgerlig offentlighet* finns en sammanfattning av boken, skriven av Mats Dahlkvist. Här följer en sammanfattning av den historiebeteckning som Dahlkvist redogör för utifrån Habermas bok.

Habermas konstruerar först en "renodlad typ" för kategorin offentlighet. Den "borgerliga offentlighet" man möter hos Habermas är inte Sveriges, Englands eller något annat särskilt lands. Det är en ideal typ. Han ifrågasätter vedertagna uppfattningar hos t.ex. nationalekonomin om vad som är "privat" och vad som är "offentligt".

Diskussionen går genom a) den historiska framväxten av åtskillnad i samhället mellan en "privat sfär" och en "offentlig sfär", b) hur dessa båda förvandlas, samt c) hur samspelet mellan dem förändras.

I det politiska ifrågasätter Habermas definitionen "beslut i gemensamma angelägenheter" eller

“offentliga beslut”, samt det “naturliga” i att vissa beslut är “offentliga” medan andra är “privata”. Habermas gör en avgränsning. Det handlar om en “borgerlig offentlighet av liberal typ” (sid. V). Detta medför att han *inte* studerar och analyserar typen “plebejisk offentlighet”, dvs. folkets former för sammankomst och samtal, oavsett om det sker på värdshus eller bystämmor, i bondeuppror eller folkrörelser. Enligt Dahlkvist är detta inte en oproblematisk avgränsning. Habermas startpunkt får bli “de begreppsmässiga avlagringarnas socialhistoria” (sid. 5).

Från det antika Hellas via Rom och romersk rätt hämtar vi begreppen “privat” och “offentlig”.

I det antika Grekland råder en sträng åtskillnad mellan “polis-sfären” (området för gemensamma angelägenheter) och “oikos-sfären” (området för det enskilda hushållets angelägenheter). Det ekonomiska livet kring privategendom, patriarkat och slaveri utspelar sig i oikos-sfären. Det handlar om hufvudernas herradöme, hushållning över egendomar, slavar, kvinnor och barn (grek. oikonomia = hushållning). Detta är strängt skilt från det “offentliga livet” i vilket hufvuderna uppträder som medborgare. Polis-sfären innehåller “bios politikos”, mer oförgämligt eviga och högre ting, såsom diskussioner, rättsskipning, lagstiftning och krigföring samt ädel tävlan. Det viktiga för Habermas är tydliggörandet av hur det “offentliga livet” är avskilt från och inte inblandat i det “privata”.

Så förflyttar vi oss till nord- och västeuropeisk feodalism och adelskultur under perioden 1100 - 1600. Hos den europeiska aristokratin verkar det snarare som om gränsen mellan “privat” och “offentligt” i antik mening är utsuddad. Godsherrarna på sitt gods utövar både dominium och imperium, privat disposition och offentlig myndighet. Det sker i samma andetag och genom samma handling. Godset, eller länet, är samtidigt både en ekonomi och en politisk enhet. Habermas menar att det är omöjligt att skilja mellan “privat” och “offentligt” under dessa förhållanden. Den offentlighet som finns vid denna tiden är festlig och handlar om t.ex. processioner och turneringar. Aristokratin agerar och presenterar sig inför folket. Till den festliga offentligheten hör också “retoriken”, en speciell tilltalsform som var just fraser utan större djup och mening. Ett exempel på sammansmältningen av “privat” och “offentligt” är Ludvig XIV:s hovetikett vid morgon- och kvällstoletten. Många sorters aristokrater förväntades delta när kungen gjorde sig i ordning på kvällen eller morgonen. Inte ens sovrummet var privat.

Med 1100- och 1200-talens tidiga handelskapitalism som utvecklades, växte det fram ett samhälle där varuhandel och nyhetsförmedling gick hand i hand. Informationen handlar vid denna tiden om det som rör handel, firmor och produktion. Sprängkraften för varu- och nyhetsförmedling kommer först under 1500- och 1600-talen med merkantilismen. Ekonomin omformas så att manufaktur, handel och bergsbruk främjas. Så behövs det pengar i samhället. Den absoluta staten, skattestaten, växer fram. Skatteväsendet och skatteindrivningen nödvändiggör en utvidgad statsförvaltning. Det blir en centraliserad statsmakt. Maktförhållanden flyttas från feodalismen till en mer opersonlig byråkratisk apparat med centraliserat monopol. Det uppstår en sfär för en offentlig myndighet - staten.

Samtidigt växer ett nytt “privat” område fram. Detta är, till skillnad från antikens privata sfär skild från det offentliga, *underställt* den offentliga myndighetens regler. Men man nöjer sig inte med att vara undersåte, utan framstår som medvetna motspelare och eventuellt motståndare till myndigheter, regleringar och påbud.

Det ekonomiska livet blir också en särskild “social sfär”. Borgerligheten inrättar sina sociala institutioner där de kan se varandra, träffas och diskutera innehållet i tidningarna. De nya mötesplatserna är värdshus, kaffestugor, hemliga ordenssällskap och salonger. Där kan man finna de fora där privat folk samlas till “allmän diskussion” eller till “offentlig debatt”. En genuint “borgerlig offentlighet” är född. Den “borgerliga offentligheten” finns i en social sfär mellan marknadsrelationernas samhällsliv och staten. Salongskonversationen övergår till kritiska resonemang. Denna sociala sfär blir till en *arena* där privatfolk kan samlas för diskussion och kritiskt resonemang. Här uppstår också en princip för att fastställa en offentlig mening, en allmän opinion. Genom diskussion i “offentligheten” kan det fastställas vad som är det allmänna bästa. Denna princip utvecklas till en princip för lagars sanning, rätt och legitimitet. Genom tanken på “offentlig diskussion” och “allmän opinion” utgör den borgerliga modellen för lagstiftning och maktutövning en upplösning av

maktförhållanden.

Här har Habermas lämnat historien och bygger vidare på en utopisk tänkt modell.

Genom diskussion där alla får vara med, formas en vilja som dels är allmän, delas av alla, och dels är "rätt".

Denna modell blev som sagt aldrig förverkligad. Men som utopi hade den attraktionskraft och har än idag.

Kommentar: Nutida medborgar- och demokratiprojekt av olika slag är på väg mot den utopiska modellen, dock fortfarande inom ramen för det faktum att vi har en representativ demokrati som är lagstadgad. Olika kommuner går olika långt i den riktningen. Det man kan förstå av Habermas resonemang är, att om man vill ha den kommunikation och uttryck för de processer som beskrivs i den utopiska modellens senare stadier, med privatfolkets diskussioner och kritiska resonemang, måste de arenor finnas där detta kan äga rum. Habermas har nämnt bl.a. värdshus, kaffestugor och salonger. Till detta kan man idag foga t.ex. pubar, fritidsanläggningar etc.

Den moderna offentliga arenan är ingen självklarhet historiskt sett. Arenan finns i antiken, men då helt skild från privatlivets intressen. Idag är "privat" och "offentligt" starkt integrerat, och Habermas historiebeteckning fram till den utopiska modellen påtalar behovet av tillgång till moderna offentliga arenor, tillgängliga för alla.

III

FRÅGEGUIDE

Praktisk guide för temperaturmätning av demokrati

Hur gör vi nu rent praktiskt för att mäta hur det står till med den demokratiska processen och hur kan vi avgöra i vilken grad olika försök leder till en fördjupad demokrati? Vi har fastslagit att man bör leta efter variablerna jämlikhet, medbestämmande och öppenhet.

Under varje variabel finns fem delfrågor. Var och en av delfrågorna ska besvaras på en skala 1-5. Värde 1 representerar det lägsta värdet och värde 5 det högsta.

Jämlikhet

1. Har alla berörda samma möjligheter att delta på arenan?	Valet av arena (spelplan) är av stor betydelse. Strävar man efter att alla ska kunna delta, måste förutsättningarna för detta finnas. Väljer man en arena, t.ex. fullmäktigesalen eller en egen internetuppkoppling, som vissa har kontinuerlig tillgång till medan andra inte har det, avspeglas detta i deltagandefrekvensen. Finns det områden på arenan, t.ex. en talarstol, eller ett podium dit bara ett fåtal har tillträde? Har alla tillgång till de tekniska hjälpmedel som finns? Kan en del platser på arenan uppfattas vara "bara" åskådarplatser? Försöker man att underlätta för dem som har särskilda svårigheter? Är t ex arenan anpassad till olika handikapp? Ytterligheterna här utgörs av arenor som endast behärskas av ett fåtal och arenor som anpassats till alla upptänkliga behov.
2. Råder ett jämlikt språk på arenan?	Görs ansträngningar för att alla närvarande ska förstå det som sägs/skrivs? Bemöts allas yttranden med respekt och vilja till förståelse? Här rör vi oss från byråkratiskt fackspråk och en arrogant inställning till en utpräglad vilja att använda ett förklarande språk kombinerat med ödmjuk attityd.
3. Visar man hänsyn om vars och ens bästa i beslutsgången?	Föreställningen om en inneboende jämlikhet innebär inte i sig att det är självklart hur demokratin ska fungera. Jämlikt betyder inte millimeterrättvisa, där alla får exakt lika andelar av allting. Jämlikhet är inte heller att behandla alla exakt lika. Rättesnöret är istället att försöka visa lika hänsyn om vars och ens bästa. Självklart rymmer denna idé många svåra avväganden, där individers behov och intressen kommer i konflikt.

4. Finns en strävan att deltagandet ska vara proportionellt i alla berörda grupper?	Görs särskilda ansträngningar att få deltagare från svaga grupper som traditionellt ofta står utanför samhället? Här finns en skala från elitistiskt deltagande till det demokratiskt proportionerliga, där alla grupper inlemmas.
---	--

Medbestämmande

1. Hur sättes agendan?	Formuleringen och genomförandet av agendan är av största betydelse. För att ett deltagande ska vara meningsfullt krävs att medborgaren ges handlingsutrymme och inte ställs inför ett färdigregisserat scenario. Är agendan påverkbar? Här går skalan från den totalt kontrollerade dagordningen utan handlingssalternativ, till det helt fria agendasättandet där vem som helst kan väcka och driva en fråga samt påverka mötets form.
2. Får alla berörda vara med och fatta beslut?	Har de berörda en faktisk möjlighet att fatta beslut? Här finns en spännvidd från att beslutsfattandet inte går att påverka för den enskilde till en direktdemokrati.
3. Ges alla möjlighet att redogöra för sina synpunkter?	Har man rumsligt och tidsmässigt utrymme för alla ståndpunkter? Får var och en tala i egen sak och tid till att förklara sina tankegångar? Här finns en skala från nonchalans av de berörda till rätt att förklara hur de resonerar till en fullständig acceptans av densamma. Finns det något "filter" som silar bort vissa inlägg? Ytterligheterna är det reglerade, censurerade mötet på ena sidan och på andra sidan det helt öppna samtalet, där alla inlägg tillåts.
4. Ges alla berörda möjlighet att få svar på sina frågor?	Besvaras frågorna selektivt? Anses alla ha lika stor rätt att få svar? Skalan går här från det starkt selektivbesvarandet till att alla frågor besvaras fullständigt.

Öppenhet

1. Inbjuds alla till att delta?	Har man förväntat sig om att alla nås av inbjudan och förstått densamma? Ytterligheterna är självklart när ett fåtal utvalda är inbjudna "i smyg" och när samtliga är inbjudna.
2. Är all information lika tillgänglig för alla berörda?	Läggs alla korten på bordet eller finns den information som undanhålls en del av de berörda? Är det möjligt för alla berörda att förstå den information som presenteras?

3. Ges alternativa informationskällor utrymme?	Presenteras alternativa förklaringar och lösningar ? Finns öppenhet för en utomstående utvärdering?
4. Finns det en dold agenda?	En dold agenda kan vara medveten eller omedveten. Någon form av dold agenda existerar nästan alltid. Hit hör överhuvudtaget allt som inte redovisas explicit till de berörda.

IV

HUR SER VERKLIGHETEN UT? - EMPIRISKA STUDIER

PRESENTATION OCH ANALYS AV MEDBORGARPROJEKT I FEM SVENSKA KOMMUNER

Vi har valt dessa fem projekt utifrån tanken att få en spridning vad gäller typ av projekt och storlek på kommun. Det var också så att valet föll på just dessa då det var dem vi fann inom de olika typerna. Projekten är olika långt gångna, alltifrån att vara genomförda och utvärderade till att vara på förslagsstadiet. Vårt intresse för Åstorp är självklart i denna uppsats. Här har vi tittat på vad man i dagsläget gör kring medborgarkommunikation.

Studierna omfattar: **Södertälje** - en handlingsplan för ett ökat medborgarinflytande, **Kalix** - rådslag via Internet, **Helsingborg** - medborgarutskott för demokrati och delaktighet, **Knaften** - en lokal vision, **Upplands Väsby** - två medborgarpaneler samt **Åstorp** - hemsida, öppet möte och en enkätundersökning.

Här följer en presentation av de olika projekten. Efter varje presentation följer en analys utifrån tidigare resonemang om Jämlikhet, Medbestämmande och Öppenhet. Efter de sex presentationerna och analyserna följer en sammanfattande analyskommentar där vi vill försöka dra vissa generella slutsatser.

Vårt Södertälje - ett program för att stärka medborgarinflytandet

(<http://www.sodertalje.se/sodertalje/medborgarinff/Handlingsplan.pdf>)

Södertälje befinner sig i en förändringsprocess där man inför en rad åtgärder och sätter igång processer för att öka medborgarinflytandet. Situationen är den att allt färre människor visar förtroende för det rådande representativa systemet som vi har i Sverige när det gäller styrning av stat, lands-ting och kommun. Systemet har börjat urholkas genom lågt valdeltagande, få förtroendevalda och vikande medlemstal i de politiska partierna. Man kan tala om ett demokratiskt underskott.

Den demokratiberedning som är tillsatt i Södertälje har valt att fokusera på alternativa och nya metoder för deltagande och inflytande i den demokratiska processen och beslutsordningen. Detta gör också att politikerrollen kommer att utvecklas och sättas på prov.

Demokratiberedningen är i många stycken samsynt med Statens Demokratiutredning. Man talar om en deltagardemokrati med "deliberativa kvaliteter". En sådan demokrati betonar att människan som individ är en social varelse som bör garanteras deltagande i den gemensamma politiska praktiken för att tolka och omtolka vad som är rätt och gott. Argumentation och samtal har en fundamental plats. "Att ha en deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter som utgångspunkt bidrar till att stärka de individer som idag står utanför samhället och ger dem förutsättningar att påverka den egna vardagssituationen."

Demokratiberedningen har valt att fokusera på alternativa och nya metoder för deltagande och inflytande samt hur dessa metoder kan komplettera och berika den lokala representativa demokratin. Politikerrollen kommer att utvecklas och sättas på prov de närmaste åren. När man inför brukarråd och brukarstyrelser kommer beslutsfattandet i allt högre grad att delegeras från det partipolitiska planet till brukare och medborgare. Då kommer medborgarna dessutom att ha fler möjligheter att påverka den politiska dagordningen - vara med och sätta agendan.

I Södertäljeprojektet har vi funnit att den demokratiska processen vilar på just de tre variablerna *jämlikhet, medbestämmande och öppenhet*. Man använder dock en något annorlunda terminologi, nämligen den som Demokratiutredningen nämner i sitt slutbetänkande "En uthållig demokrati", (se avsnitt om variablerna). Det handlar om uppfyllandet av tre villkor; politisk jämlikhet, meningsfullt deltagande samt öppenhet och insyn. På detta sätt uppnås medborgarens deltagande, inflytande och delaktighet. Om denna utveckling ska vara möjlig krävs det förändrade attityder bland traditionella makthavare och skapandet av nya former där det bredare engagemanget får utrymme.

En enskild medborgare har oftast flera olika roller i samhället. Detta är av betydelse när man ska ta fram en handlingsplan för medborgarinflytande. De olika rollerna kan stå i konflikt med varandra eller vara i samklang. Exempel på sådana roller hos en medborgare är väljare, skattebetalare, kund, brukare och anhörig, föreningsaktiv, företagare, politiker, tjänsteman, chef eller anställd. Därför blir det viktigt att identifiera aktörer som ingår i en aktivitet, så att man kan förutse och förstå konsekvenser av ett handlande.

Huvudaktör i denna handlingsplan är brukaren. Med brukare avses "personer som nära och personligt berörs av en kommunal verksamhet och som i regel utnyttjar den kontinuerligt under en relativt lång period (Ds 1991:18, s 38 eller prop. 1986/87:91 s 15)". Denna definition är inte legaliserad, så det är upp till varje kommun att själv definiera ordet brukare inom olika verksamhetsområden.

Man anser att politikerna bör finnas med och ge förutsättningar till utvecklandet av de nya formerna för inflytande. Viktigt är också att man hittar en relation till det rådande representativa systemet. Här gäller inte bara att uppfylla lagen utan också att påverka så att gällande lagstiftning förändras.

Valdeltagandet i Södertälje kommun

Valdeltagandet är en indikator på den representativa demokratins hälsotillstånd, dock inte den enda. Det finns en rad olika faktorer som kan påverka en person till att avstå från sin rätt att rösta. Dessa faktorer behöver inte nödvändigtvis ha ett samband med bristande delaktighet eller ett utanförskap.

Valdeltagandet i Södertälje 1998 var lägre än riksgenomsnittet (71,6% jämfört med 82%). Den interna spridningen mellan olika vallokaler i Södertälje var stor. Högst valdeltagande hade man i Östertälje 16 med 85,9% och lägst var det i Hovsjö 31 med 46,7%. De stadsdelar som har ett högt valdeltagande uppvisar en hög förvärvsfrekvens, hög disponibel inkomst samt en hög utbildningsnivå. I de stadsdelar som har lågt valdeltagande är förhållandena de motsatta, dvs. låga siffror.

En grundläggande förutsättning för att öka delaktigheten hos alla Södertäljes medborgare är således att man råder bot på den segregation som råder.

Demokratiberedningens överväganden och förslag

I handlingsplanen för ett ökat medborgarinflytande är målgruppen alla medborgare i Södertälje. Handlingsplanen består av tre huvudområden med konkreta förslag på utveckling av gamla och skapandet av nya verksamheter för att öka medborgarinflytandet.

- 1. Öka medborgarens inflytande över den offentliga verksamheten och över sitt närområde**
 - a) Uppmuntra bildandet av brukarråd, brukarstyrelser och andra metoder för brukarinflytande inom olika former av kommunal verksamhet.
 - b) Uppmuntra bildandet av samrådsorgan inom olika former av kommunal verksamhet.
 - c) Uppmuntra bildandet av boenderåd i Södertäljes stadsdelar.
 - d) Utvärdera olika former för brukarinflytande i Södertälje kommun.
- 2. Öka medborgarens inflytande över samhällets utveckling**
 - a) Inför medborgarförslag till kommunfullmäktige.
 - b) Genomför en eller flera medborgarpaneler.
 - c) Inför medborgarförankrad beredning inför större politiska beslut.
 - d) Utred införandet av demokratiredovisning
 - e) Inled ett internationellt samarbete som berör demokrati och delaktighet med andra kommuner i Europa och övriga världen.

3. Öka ungdomars inflytande i skolan och över samhällets utveckling

- a) Utveckla formerna för ungdomstinget.
- b) Uppmuntra, stöd och utveckla formerna för Södertäljes ungdomsråd.
- c) Inför brukarstyrelse på ungdomens hus och gymnasieskolorna.
- d) Utveckla elevinflytandet och demokratifrågorna i skolans arbete.

Analys

Om man ska sammanfatta dessa punkter, kan man säga att det i huvudsak handlar om att dels fungera som förslagsställare, dels fungera som remissinstans och dels fungera som beredare av ärenden. När det gäller beredning av ärenden ska det dock vara experter som är ansvariga. De olika råden ska vara rådgivande och inte beslutande organ.

När det gäller variablerna politisk jämlikhet, medbestämmande och öppenhet så är det lätt att se att i Södertälje har man ambitionen att öka jämlikheten genom att arbeta för en minskad segregation, man vill öka medbestämmandet genom att släppa in medborgare bl.a. i de råd som bildas och göra öppenheten större då alla kan ställa förslag till kommunfullmäktige och många människor får vara med i olika beredningsorgan.

En annan slags ojämlikhet kan uppstå, nämligen mellan de som sitter i t.ex. ett brukarråd och de som står utanför. Medbestämmandet är begränsat eftersom det i huvudsak handlar om en rådgivande funktion. Öppenheten kan fungera om alla berörda parter är villiga att dela med sig av allt till alla.

Man är beredd att göra drastiska förändringar i Södertälje. Politikerrollen och den representativa demokratin kommer att tvingas till avgörande inre förändringar. Vi kan dock se att det är den representativa demokratis intressen som får styra var nya gränser för maktinflytande går. Det är med andra ord inte en förändring i grunden som man åstadkommer.

Det finns ytterligare en faktor som är högst osäker: hur kommer medborgarna att reagera på de nya ordningarna? Kommer de att vara så positiva och villiga till politiskt engagemang som demokrati-beredningen räknar med? Medborgarintresset är en grundläggande faktor i sammanhanget.

De tre variablerna är relativt väl tillgodosedda i handlingsplanen. Det finns en vilja att så många som möjligt deltar i det nya. Men med organiserandet av brukarråd, styrelser etc. uppstår snart en ny uppdelning av människor. Det finns alltså en konkret strävan efter jämlikhet, men det kommer fortfarande att handla om representation - visserligen en bredare sådan.

När det gäller medbestämmandet så kan vi utläsa att det sträcker sig till att vara rådgivande och beredande. De faktiska besluten, och makten att forma besluten, kommer fortfarande att ligga hos den politiskt valda representativa demokratin. Medbestämmandet och inflytandet är alltså naggat i kanten och skulle av en del kunna uppfattas som ett spel för galleriet om beslut går tvärs emot det rådgivande organets lösning av ett problem.

Öppenheten kommer att vara större än tidigare, helt klart. Med paneler, råd och styrelser kan det ändå kännas långt mellan medborgare och beslut. Hur ser man till att *alla* medborgare, och framför allt de som ett ärende gäller särskilt, får veta vad som är på gång, får veta vad som sägs och beslutas samt får en tydlig inbjudan att vara med och bestämma om sin situation?

Vi kan se att man i Södertälje, med den handlingsplan man har tagit fram, har goda chanser att nå vissa förändringar när det gäller medborgarnas deltagande, inflytande och delaktighet i den politiska processen. A och O är också att tanken på en förändrad attityd bland makthavarna. En attitydförändring kan vara den viktigaste förändringen man gör, och den kan avgöra alla andra förändringars resultat.

MEDBORGARUTSKOTT för demokrati och delaktighet

(Förslag till strategidokument. 2003-02-12, Tommy Birgersson Förvaltningschef, kommunstyrelsen Helsingborg)

I Helsingborg inför man nu något som kallas "Medborgarutskott". Dessa är sju till antalet och ska närvara lokalt i vars ett geografiskt område i Helsingborg. Deras roll är att skapa bättre underlag inför beslut i facknämnder och kommunstyrelse. Detta ska ske genom att man samlar in och sammanställer de kunskaper och erfarenheter som medborgarna har av livsmiljön och arbetslivet. Demokratiarbetet ska genom detta arbetssätt fördjupas. Så här sammanfattas rollerna hos de som ska agera i demokratiarbetet:

- Medborgarna som kunskapskälla
- Medborgarutskotten som lyssnare och kunskapsförmedlare
- Facknämnderna och kommunstyrelsen som beslutsfattare
- Tjänstemännen som möjliggörare

På kommunstyrelsens förvaltning har ett särskilt medborgarkansli inrättats. Dess uppgift är att

- Stödja medborgarutskottens arbete genom att förmedla erfarenheter mellan utskotten och från andra liknande verksamheter såväl nationellt som internationellt
- Svara för metodutveckling
- Följa upp medborgarutskottens verksamhet och kontinuerligt rapportera till personal- och organisationsutskottet
- Särskilt följa upp områdesrelaterade projekt som finansieras via kommunstyrelsen
- Se till att de olika nivåerna i demokratibygget (se ovan) fungerar och har tillgång till mötesplatser.

Det anses viktigt att tydliga spelregler presenteras. Erfarenheter från liknande försök visar att det annars finns risk för orealistiska förväntningar och därmed besvikelser. En särskilt viktig spelregel sägs vara hur ett lokalt arbete ska organiseras för att skapa bred förankring hos medborgarna. Här är trovärdighet och tydlighet två utgångspunkter som lyfts fram. Följande tas upp som viktigt att tänka på:

- Målformuleringarna måste presenteras på ett sådant sätt att det blir tillgängligt för alla de som bor i området
- Metoder som tillförsäkrar ett inflytande också för dem som har sämre förutsättningar att komma till tals
- Särskilt viktigt är att engagera kvinnor och ungdomar i samhällsplaneringen. Kvinnor för att deras förankring i vardagslivet gör att de, oftast före männen, identifierar problem och ser möjligheter. Ungdomar för att de bär på morgondagens värderingar och bör vara särskilt delaktiga, eftersom detta är avgörande för hur morgondagens demokrati ska se ut.

Den ideologiska grunden för att införa medborgarutskott är att öka medborgarnas inflytande och ta vara på lokala erfarenheter. Kommunstyrelsen i Helsingborg konstaterar att "den sociala ingenjörskonstens tid nu är förbi". Man menar vidare att vi idag inte nöjer oss med "att få livet tillrättalagt av politiker och planerare som tror sig veta bättre". Detta sägs vara beroende på vår ökade kunskapsnivå. Slutsatserna man drar om hur en hållbar planering för samhällsutvecklingen ska vara är att:

- Den ska utgå från lokala erfarenheter
- Inbegripa medborgarnas delaktighet
- Planeringen ska betraktas som ett forum för dialog, inte ett styrinstrument.

Man anser att det gjorts flera försök att fördjupa den kommunala demokratin i Helsingborg. Det första steget var att förstärka medborgarinflytandet genom att inrätta kommundelsnämnder och flytta ner den representativa demokratin dit. Det andra steget sägs vara att medborgarna började betraktas som kunder, de fick ett brukarinflytande. Nu går man vidare med vad man anser vara ett tredje steg, medborgarutskotten.

Analys

Tanken bakom medborgarutskotten är att det ska vara närhet till politiken. I sju olika geografiska områden i Helsingborg ska det finnas ett medborgarutskott. En del av den politiska arenan kommer då fysiskt närmre den enskilde kommuninvånaren. Detta innebär inte att arenan automatiskt blir mer jämlik. Det sägs ingenting om hur den ska utformas i strategidokumentet, men den ska byggas upp och bemannas med politiker och därmed finns stor risk att den inte uppfattas som jämlik och lättillgänglig för den enskilde medborgaren. I strategin nämner man flera åtgärder för att försäkra sig om trovärdighet och tydlighet. Det är rimligt att utgå ifrån att i detta ligger också kravet på ett jämlikt språk. Man säger sig vilja arbeta särskilt med att engagera kvinnor och ungdomar till att intressera sig för medborgarutskotten. Detta för att de dels är underrepresenterade idag, men också för att de sägs besitta särskilt värdefull information. Detta tyder på att man är beredd att jobba för att alla berörda grupper ska komma till tals. När det gäller jämlikhet blir därmed slutsatsen att man i projektet kommer en bit på väg, men väljer att behålla dirigentpinnen hos politikerna och därmed också gör avkall på att komma ännu längre i jämlikhetsprocessen.

Ramarna för agendan sätts av politiker. Spelreglerna är att medborgarna ses som en kunskapskälla, men de har inte rätt att fatta beslut. Inom den satta ramen har medborgaren möjlighet att yttra sig, få svar på frågor och dela med sig av sin erfarenhet. Medborgaren tilldelas därmed en rådgivande roll med möjlighet att påverka själva processen fram till beslutsfattandet. Politikerna förbinder sig inte att följa vad som kommer fram i medborgarutskotten. Detta gör att medbestämmandet bara ökar marginellt. Inga nya rättigheter ges medborgaren i projektet, men eftersom medborgarutskotten ska finnas ute i bostadsområdena är det rimligt att anta att fler kommer att ta chansen att säga vad de anser. Därmed ökar antalet kanaler mellan de styrande och kommuninvånarna. Detta bör öka medbestämmandegraden något.

När det gäller öppenhet är det viktigt att alla berörda får och förstår information om och inbjudan till att besöka medborgarutskotten. Denna inbjudan måste gå genom många kanaler och träffa den enskilde medborgaren från olika håll upprepade gånger. I strategiplanen säger man att det är särskilt viktigt att få med minoritetsgrupper. Det är då extra viktigt att använda kanaler som har hög trovärdighet hos dessa. I strategiplanen kan man inte utläsa någon medvetenhet om att medborgarutskotten kommer att ha problem att nå och engagera medborgare som misstror politiska representanter. Det är svårt att säga något om hur öppen den information som kommer att finnas att tillgå i utskotten är. Det finns en tydlighet kring att medborgaren får yttra sig fritt och ställa de frågor han har, men ingenting sägs om hur öppenhjärtig politikerrepresentanten kommer att vara. Självklart finns här en dold agenda. Den består i det faktum att representanten inte kan komma ifrån att han/hon är politiker och som sådan bär med sig en hel kultur, medveten eller omedveten. Det kan också finnas saker som medvetet döljs för medborgarna.

En sammanfattning av utvecklingsprojektet Kalix rådslag

(www.kalix.se)

Kalix kommun har anlitat företaget Votia Empowerment för att få hjälp med att kunna genomföra rådslag via internet. Grunden för detta var att man ville öka engagemanget bland kommuninvånarna.

Under hösten 2000 hölls det första e-rådslaget. Kalix kommun frågade då sina invånare hur de ville att centrum skulle utformas i framtiden. Under två veckor i september 2000 fick Kalixborna ge sina synpunkter på centrum via Internet, telefon och en enkät. Hur många som deltog finns

inte redovisade på nätet, men av deltagarna valde 86% internet. Det finns ingen undersökning om i vilka grupper deltagandet var högt och i vilka det var lågt.

Hösten 2001 hölls nästa rådslag. Kommunen frågade då vilken skattenivå invånarna i Kalix ville ha. 52% av de röstberättigade (7000 personer) deltog i rådslaget och av dessa ville 58% behålla den aktuella skattenivån. De fick också prioritera 3 av 19 existerande verksamheter eller komma med egna förslag på nya. Resultatet blev att verksamheterna äldreomsorg, skola och näringslivsfrågor/sysselsättning var de tre verksamheter som fick flest prioriteringar.

Analys

Internet är inte en arena som alla har lika stor tillgång till. Det är positivt att man även erbjöd deltagare i rådslagen arenor som telefon och enkät. Resultatet visar att de flesta deltog via internet, som mest 52% av de röstberättigade. Fanns det någon arena som kunde engagerat de 48% som stod utanför rådslaget? Det går inte att uttyda om de som står utanför rådslaget kommer från några enhetliga grupper. Någon uttalad strävan att få med också svaga grupper finns inte heller beskrivet. Det faktum att ett kommersiellt företag varit inblandat vid utformningen av projektet har intresserat statsvetaren Anna Bjurström. I rapporten "Demokrati som handelsvara" är Kalix rådslag ett av tre projekt som behandlas. Anna Bjurström talar om "en ömsesidig naivitet". Hon slår fast att företagets IT-lösning inte bara handlade om teknisk kompetens. De hade större inflytande än så. Deras produkt "Rådslag" innehöll allt från debatter, enkäter till förslag om torgmöten och andra sammankomster.

Det fanns med andra ord en dold agenda. Därmed menar Anna Bjurström att man kan ifrågasätta om detta leder till en fördjupad demokrati. Snarare finns risken att demokrati blir en handelsvara. Hon efterlyser en större medvetenhet om rollerna och risken för otillbörlig påverkan.

Medborgarpanel i Upplands Väsby

(Medborgarpaneler SOU 2001:48)

En medborgarpanel ska uppfylla två krav: urvalet av medborgare ska vara slumpmässigt och paneldeltagarna ska delta i någon form av samråd innan de lämnar sina åsikter. I Sverige har medborgarpaneler genomförts i bland annat Upplands Väsby.

Hösten 1997 genomförde Upplands Väsby kommun två medborgarpaneler. Inbjudan skickades till 1000 slumpmässigt utvalda kommuninvånare. Syftet var att skapa ett möte mellan medborgare och politiker. På mötet skulle man diskutera kommunens verksamhet och formerna för inflytande och kommunikation.

Till det första tillfället anmälde sig 46 personer och av dessa kom 29. Vid andra tillfället anmälde sig 74 personer och 52 kom. Av 1000 inbjudna kom sammanlagt 81 stycken, vilket innebar en uppslutning på 8 %. Merparten av de som kom var över 51 år. Övervikten av de som uteblev var i åldrarna 15-30 år.

Flera av dem som deltog var politiskt engagerade. Hos flertalet fanns en vilja att utöva inflytande, men utanför de politiska partierna. Dessa sågs som hinder snarare än kanaler för kommunikation och inflytande. Attityderna till direktdemokrati var i denna grupp positiv.

När projektet med medborgarpaneler drogs igång var tanken att de skulle hållas vartannat år. Så har inte blivit fallet. Upplands Väsby har inte haft några medborgarpaneler efter 1997.

Analys

Vi vet inget om vilken arena man i Upplands Väsby valde för sammankomsterna. Vi ställer oss frågan om fler hade kommit ifall mötet hållits på en plats präglad av folklighet. Att 29 respektive 52 personer av 1000 inbjudna kommer kan inte ses som någonting annat än ett misslyckande. Vi undrar över hur inbjudan såg ut, hur den kom till de inbjudna och om den följdes upp på något sätt. Projektet är intressant just för att det trots stora insatser inte föll väl ut. Kanske var Upplands Väsby ännu inte moget för medborgarpaneler? Det kan tänkas att fler velat komma om man först

hade arbetat intensivt med att synliggöra vad som skulle diskuteras och lyft fram betydelsen av medborgarens roll i detta. Mötet skulle kanske hållits först efter det att politikerna upprepade gånger talat om behovet av kommunikation med medborgarna?

Knaften

(Wennström, Tomas och Stenberg Leif, Demokrati är inte ärftligt, 2000)

Byn Knaften tillhör Lycksele kommun i Västerbotten. I slutet på 50-talet bodde det 290 personer i byn, och 1970 hade invånarantalet sjunkit till 175. Idag, 2000 bor det över 250 personer i Knaften. Byn är välmående, med nybyggda hus, lekande barn och många andra tecken på nytt liv. Hur har man i en norrländsk glesbygd lyckats med att vända den negativa trenden, tvärtemot många andras erfarenheter?

Berättelsen om byn Knaften visar att kultur och hälsa hänger ihop. Med kultur avses här inte ett konsumerande av kulturyttringar på museer eller i konsertsalar, utan ett aktivt deltagande från medborgarna när det gäller vardagsliv och tradition - att tillsammans ta tillvara och återskapa för att sedan gå vidare.

Här ska ges en sammanfattning av arbetet i byn Knaften, med särskilt fokus på variablerna jämlikhet, autonomi och öppenhet.

Först av allt: det fanns en eldsjäl. Engvar Arvidsson flyttade till Knaften med sin familj vid slutet av 70-talet. Han kom då närmast från Linköping. Engvar är aktiv kommunpolitiker för s i Lycksele, men det är snarare privatpersonen och eldsjelen Engvar som har agerat.

När familjen flyttade in var stämningen i byn dålig. Det fanns ett hot mot byn, med nedläggning av skolan, butiken och annan service. Ingen ville stanna i byn och det fanns inga ungdomar. Det fanns ingen stolthet kvar. Detta drev Engvar till ett förnyelseengagemang. Han menade att man måste göra byn attraktiv igen och att alla bybor måste bli ambassadörer för att få folk att flytta in igen. Ingen trodde på idén, men man kom ändå igång med förberedelser för att ha tomter att sälja.

En enorm kreativitet och uppfinningsrikedom gjorde att man på olika sätt fick igång ett engagemang och att man fick ihop pengar till olika åtgärder. Man bildade en kommitté för att hantera ekonomin och de olika projekten.

Vad som poängteras här är att det var viktigt att byborna började tro på byns framtid, och inte att det skulle börja hos kommunalrådet i Lycksele eller hos stadsministern. Med olika anläggningsåtgärder som tomtmark, lekplatser mm. samt den nyvunna entusiasmen, kom inflyttningen igång. Plötsligt fanns det barn som lekte i parken igen.

En intresseförening bildades på demokratisk grund. Man beslutade att upprätta en sambandscentral mitt i byn där folk kan samlas och diskutera en vidare utveckling av byn. Idag heter sambandscentralen Knaftegården och fungerar som byns vardagsrum och festlokal.

Den byggdes på frivillig väg på kvällar och helger. Detta tog tid, och Engvar menar att demokrati måste få ta tid, med alla åsikter om taklister och golvbeläggningar som ska brytas mot varandra.

Engvar har lärt sig två saker av bygget. Den första är att aldrig mer bygga ett hus i demokratisk anda, det finns andra områden som är mer lämpade för demokrati. (Kanske det ändå var en nödvändig initial process i den situationen. förf. anm.) Den andra är att om man låter folk bli delaktiga så att de känner att de är med i ett utvecklingsarbete blir de enormt aktiva och effektiva i det mesta.

Hur skulle man sedan gå vidare? Det gick ju inte att stoppa utvecklingen här. Vad skulle man göra och hur skulle man arbeta de kommande åren? Det blev en verksamhetsplan för de olika medborgargrupperna i byn, ungdomar, äldre, män och kvinnor. Viktigt var att grupperna formades så att alla fick komma till tals. Därför var män och kvinnor i olika grupper - man ville bryta jordbruksbygdens tradition med högljudda män och tysta kvinnor.

Så beslutade man om ett servicecentra med dagis, ungdomslokaler, en fotbollsplan, lokaler för pensionärer etc. Vidare skulle det bli en ny butik, ett hyreshus, ett slakthus och en skjutbana. Detta var byns tioårsplan. Med extern hjälp bl.a. från regeringen förverkligades flera av projekten, liksom tidigare med frivilliga krafter.

En ombudsman i arbetarrörelsen menade att byns arbete skulle drivas genom socialdemokraterna.

Enligt Engvar fungerar inte det. Om s-föreningen kallar till möte så kommer fem personer och när man samlas i byns namn blir det ca åttio människor som är med och bestämmer om framtiden. "Var fungerar då demokratin bäst?", skriver han.

Engvar Arvidsson har suttit i Lycksele kommuns ledning under en mandatperiod. Hans erfarenhet är att man i den situationen inte har tid att träffa människor. Mycket annat står på programmet, möten i Stockholm, möten på Länsstyrelsen i Umeå etc. "Då tappar man bort människorna, de som valt mig", skriver Engvar.

I Lycksele bor det bara drygt 13.000 människor. Ändå har politikern inte tid att träffa människor. Demokratins kärna, det vanliga mötet, tappas bort.

Engvar Arvidsson kan tänka sig att byarna skulle få utse sina egna representanter till fullmäktige och kommunstyrelse (i Lycksele kommun). Då skulle det personliga engagemanget för sakfrågor bli större. Partipolitiken klarar sig alltid.

Sedan har det i de olika byarna startats studiecirkelar, med facit från Knaftens erfarenheter. Studiematerialet har endast varit en del overheadbilder, allt annat har varit bannlyst. När man startar ett lokalt utvecklingsarbete från noll får man inte förlita sig för mycket på färdiga studiematerial som kan verka hämmande på kreativiteten.

Engvar menar att studiecirkelformen är det enda demokratiska arbetssättet där varje kunskap får komma till användning. Folkbildningen måste gå hand i hand med ett lokalt utvecklingsarbete.

Engvar blev så småningom en mäktig socialdemokrat i Lycksele. Vid ett socialdemokratiskt representantskapsmöte röstades han emellertid ut från den politiska arenan. Då blev det rubriker i tidningarna och trycket från medborgarna om att han skulle få vara kvar blev så stort att man kände sig tvungen att ta rättning. Han fick fortsätta sitt arbete. Engvar konstaterar att då fungerade demokratin. Det hela avgjordes på folkets röster och inte i det representativa systemets. En demokrati som inte är folkligt förankrad är ingen demokrati, menar han.

Så har livet gått vidare under tjugo år i byn Knaften. Allt har inte varit rosenrött, en del av projekten har inte hållit måttet, affären har fått slå igen, etc. Erfarenheterna är dock goda. Idag arbetar man inte så mycket med entreprenörskap utan mer med förvaltning.

Engvar Arvidsson konstaterar dock att det var något viktigt som startade för mer än tjugo år sedan. Hade inte det engagemanget funnits och hade man inte utfört de åtgärder man gjorde så hade byn bara haft 80 - 90 människor kvar.

Det handlar om att förändra attityder hos människor. Man måste ge människor tillfälle och motivation till att vara med och påverka så att närsamhället blir som man vill ha det. Annars blir det bara ett passivt åskådande och missnöje.

Engvar Arvidsson menar att det finns tre typer av människor. "Den som alltid bott i byn, han har all kunskap och kan varje dike, bäck och sten. Men han har ingen som helst fantasi om hur man ska nyttja den för att åstadkomma utveckling. Så kommer det dit en återflyttare som har både gammal och ny kunskap, då börjar det komma en del nya idéer. Den tredje typen brukar jag kalla 'den galne stockholmare', storstadsbon som flyttar ut på landet. Han ser enbart möjligheter, inga hinder. Han är helfrälst på att få bo fritt."

Det gemensamma för grupperna som arbetar med lokalt utvecklingsarbete är att människorna upptäckt att det tar alldeles för lång tid att gå den vanliga politiska vägen. De tar tag i saker och ting själva istället och finner en mycket stor glädje i arbetet med att sluta sig samman och se vad som händer.

Avslutningsvis menar Engvar Arvidsson att detta med lokalt utvecklingsarbete är en ny rörelse som appellerar till människors vilja att ta tag i saker och få dem gjorda i demokratisk anda. Den representativa demokratin kommer att få arbeta med att hänga med i den nya höga divisionen där den nya rörelsen håller hus.

Analys

I byn Knaften bildades en intresseförening på demokratisk grund. Alla fick vara med. Den bildades utanför, och utan hjälp av, den representativa demokratin. Av berättelsen kan man förstå och

förutsätta att det rådde politisk jämlikhet i byn och föreningen. Alla bybor förväntades bli ambassadörer för att få folk att flytta in igen. Det fanns inget ovanifrån givet regelverk som styrde förhållandena. Ett stort mått av jämlikhet synes ha rått i byn.

Medbestämmandet tycks också fungera väl. Engvar Arvidsson kommenterar att man måste ge människor tillfälle och motivation till att vara med och påverka så att närsamhället blir som man vill ha det.

Öppenheten beskrivs inte så mycket i Arvidssons berättelse. Det finns dock anledning att anta att eftersom processerna inte bara pågick nära medborgarna utan faktiskt mitt ibland dem, så fanns också öppenheten där. Ingenting skedde i politikens namn utan i intresseföreningens regi.

Man kan fundera om Engvar Arvidssons starka roll var hämmande på övriga medborgare, men med tanke på det stöd han fick vid en politisk utröstning, kan man anta att medborgarna var nöjda. Människor fick delta, de fick ha stort inflytande och de kände sig delaktiga.

En avslutande fråga man kan ställa sig är: hur förhåller sig den representativa demokratin till ett sådant här utvecklingsarbete på "gräsrotsnivå"? Kanske svaret finns i representantmötets utröstning av Engvar Arvidsson.

Vi är medvetna om att berättelsen om byn Knaften är skriven av huvudaktören själv. Vi förutsätter i det här arbetet att hans berättelse är sann och inte en skönmålning, men det finns alltid en risk för det sistnämnda.

ÅSTORP

Efter att ha studerat demokratiteori och gjort en inventering av medborgarprojekt ute i landet kände vi oss mogna att börja syna den kommun som gett oss vårt uppdrag. Vi började med att undersöka hur man gör idag för att öka medborgarnas engagemang och inflytande i politiska frågor.

Hemsidan

(www.astorp.se)

På Åstorps hemsida erbjuder man flera tjänster för att gagna kommunikationen mellan den enskilde medborgaren och de styrande i Åstorp. Vi har tittat lite närmre på dem och försökt att bilda oss en uppfattning om hur effektiva de är.

Redan på startsidan får man möjlighet att lyssna på vad som sagts i kommunfullmäktige. Via en klickbar länk kommer man först till en innehållsförteckning över vilka sammanträden som går att lyssna på. Därefter får man information om att man behöver ha programvaran realplayer och får möjlighet att ladda ner en gratisversion. Genom att klicka på ett sammanträdesdatum kommer man till önskat möte. Denna tjänst är användarvänlig och det är lätt att välja ut intressanta inlägg. Varje inlägg har lagts upp som en klickbar länk, där talarens namn, ärende och partifärg anges. Här finns också angivet hur långt inlägget är. Ljudkvaliteten är dessutom utmärkt. Upplägget är föredömligt enkelt och kräver inte stor datorvana av användaren.

På startsidan finns också en färdiglänkad e-postadress (kommun@astorp.se) som medborgaren uppmanas att använda för förslag, frågor och klagomål. Man lovar inte att dessa kommer att lyftas i kommunfullmäktige, men i samtal med kommunalrådet Jan Nilsson framkom att alla får någon form av svar. Möjligheten som ges att lyssna på sammanträden i kommunfullmäktige och den direktlänkade e-postadressen är båda tjänster som handlar om den enskilde medborgarens dialog med de styrande. Därför anser vi att dessa länkar borde placerats intill varandra.

Det finns ytterligare två tjänster på hemsidan som kan hjälpa medborgaren att få information om kommunfullmäktiges sammanträden. Dessa är emellertid inte lika lätta att hitta. För att komma dit måste man först klicka på rubriken KOMMUNLEDNING på startsidan. Nästa sida visar en modell av hur kommunledningen är organiserad. Vid ett klick på KOMMUNFULLMÄKTIGE

på toppen i den hierarki som visar sig, kommer ytterligare en sida fram. Här gömmer sig tre, för medborgaren, användbara länkar. Bakom länken PROTOKOLL återfinns för det första kommunfullmäktiges protokoll i pdf-format från de senaste tre åren. Dessa är visserligen svårtolkade för den som inte varit närvarande vid mötena, men som originalkällor är de ändå värdefulla. Särskilt för den som vet vad han eller hon letar efter. Vi tror att dessa med fördel skulle kunna ligga tillsammans med länken som ger möjligheten att lyssna till de möten som protokollen härstammar ifrån. Vill man utveckla tjänsten, kan man här även tillhandahålla bearbetade, förtydligade protokoll. Den andra länken som medborgaren kan ha nytta av är SAMMANTRÄDEN. Här finner vi uppräknat de datum som kommunfullmäktige sammanträder, vilken lokal det sker i och en inbjudan till allmänheten att närvara vid dessa. Genom att ge denna länk en mer lättorienterad position skulle man ge ett mer välkomnande intryck. Den hör för övrigt ihop med de andra medborgartjänsterna som vi talat om i detta avsnitt och bör återfinnas tillsammans med dem. Den tredje och sista länken SAGT I KF är länkad till samma länk som ligger på startsidan och uppmanar medborgaren att lyssna på kommunfullmäktige. Detta sista faktum får oss att tro att de tre länkarna som gömmer sig under KOMMUNFULLMÄKTIGE egentligen riktar sig internt till de som sitter i KF. Vi föreslår att man gör en särskild sida för tjänster som handlar om medborgarkommunikation. Denna bör innehålla färdiga länkar till samtliga ovanstående tjänster och nås direkt via startsidan.

Analys

Jämlikhet

Samtliga av ovanstående tjänster är internetbaserade. Därav följer att de inte är tillgängliga för alla medborgare. Självklart tillhandahåller Åstorps kommun även information om sin verksamhet för den som inte är datoranvändare. Man brukar t ex annonsera sina sammanträden i den lokala dagstidningen, protokollen finns att läsa på kommunkontoret och förslag, frågor, klagomål och beröm kan framföras via telefon eller personligen efter inbokat möte. Vill man öka kontakten med medborgarna ytterligare kan det vara en god idé att erbjuda allmänheten möjligheten att träffa de styrande på någon avsatt tid i veckan. När det gäller möjligheten att agera på själva arenan skiftar jämlikheten mellan tjänsterna.

I de flesta fall är det fråga om att vara en passiv åskådare/ lyssnare och syftet är framförallt att ge medborgaren en chans att få information om vad de styrande sysslar med. Endast möjligheten att själv lämna förslag, fråga, klaga eller berömma ger medborgaren möjlighet att själv inta arenan. Frågan är bara hur stor denna arena är och vad som krävs för att den enskilde ska kunna få gehör för sina tankar i större sammanhang. Språket på de arenor som vi beskriver ovan är svårgenomträngligt för den som inte är initierad i den politiska världen.

För att kunna ta till sig de protokoll som ligger i pdf-format krävs dessutom att man antingen var närvarande vid mötet, eller att man kompletterar med att lyssna på de inlägg protokollen refererar till. För att komma till tals själv krävs viss datorvana, alternativt initiativkraften och modet att ringa eller söka upp de ansvariga personligen. Säkerligen spelar det språkliga självförtroendet även här en stor roll. Arenorna är inte anpassade till svårigheter av olika slag.

Hemsidan tillhandahålls bara på svenska och innehåller många svåra ord. För den med fysiskt handikapp på syn eller hörsel erbjuds inte heller något alternativ. Det är emellertid lätt att förstå att de flesta av dessa tjänster är relativt nyinrättade och att man inte hunnit kartlägga och åtgärda de brister som finns. Det går heller inte att utläsa något om vilka ansträngningar man gör för att få medborgare från alla samhällsgrupper att använda sig av tjänsterna.

Medbestämmande

Det är, som vi tidigare sagt, viktigt ur demokratisk synvinkel hur agendan sätts. Ovanstående tjänster ger inte den enskilde medborgaren något större utrymme för att påverka agendan. Det handlar mest om att informera den enskilde om vad som pågår. För att få upp ett ärende på agendan

krävs att sittande politiker går med på att driva frågan. En hel del frågor som kommer in via e-post, brev, telefon eller besök uppmärksammas ändå. Många efterfrågar praktiska lösningar på vardagliga problem och dessa löser sig inte sällan utan att frågan tagits upp i KF.

Den enskildes möjlighet att vara med och fatta beslut måste sammanfattningsvis ändå sägas vara näst intill obefintlig. Det finns naturligtvis en potentiell möjlighet att delegera en del av den makt som de styrande besitter till medborgarna. Exempel på hur det skulle kunna fungera tar vi upp längre fram under våra slutsatser.

Öppenhet

Har alla berörda uppmärksamats på de tjänster som finns och förstått hur de ska användas? Självklart inte. Här ligger en stor pedagogisk utmaning. Alla de tjänster på hemsidan som vi tittat på riktar sig till en smal grupp i samhället. Utmaningen är att förenkla och fördjupa materialet. Det finns en uppenbar risk att bara de som kommer ur de grupper som tjänsterna klarar av att rikta sig till tar för sig av det som bjuds. Det kan då i värsta fall leda till att demokratin inte alls fördjupas utan snarare blir än mer elitistisk. Dessa grupper får då ett oproportionerligt genomslag. Det är viktigt både att öppna upp för alternativa informationskällor och se till att alla berörda får en praktisk möjlighet att yttra sig. Det finns i dessa tjänster en ovanligt synlig "dold" agenda. Den består i all den "knowhow" som krävs av medborgaren för att få tillgång till dessa tjänster.

Öppet möte

(Observation på Björnekullaskolan 2003 03 05, Helsingborgs Dagblad sid.22 2003 03 03 samt telefonintervju med Per-Arne Håkansson 2003 03 07)

På senare tid har man i Åstorp erfarit att högstadielävernas betyg varit lägre än riksgenomsnittet. Många har inte fullständiga betyg från grundskolan, andra är inte heller godkända i kärnämnen svenska, engelska och matematik. Detta har föranlett den nytilträdde socialdemokratiska ordföranden i Barn- och utbildningsnämnden, Per-Arne Håkansson, att tillsammans med skolförvaltningen inbjuda till en öppen samtalskväll, "att arrangera ett öppet möte så att elever, lärare, föräldrar och andra samhällsintresserade skulle kunna framföra sina synpunkter". Under vintern har det varit en allmän debatt om de dåliga grundskolebetygen. Med anledning av denna debatt ville Åstorps kommunstyrelse att denna kväll skulle arrangeras, vilket skedde onsdagen den 5 mars 2003 kl. 19 i Björnekullaskolans aula.

"Det känns viktigt att alla som har ett engagemang i skolan får komma till tals och jag är överhuvudtaget positiv till öppna möten i olika samhällsfrågor. När man ser lågt valresultat i vissa delar av Åstorp så kan öppna möten vara en form att utöva demokrati, säger Per-Arne Håkansson"

Vid mötet närvarade 55 personer inklusive de fyra som satt i panelen, Per-Arne Håkansson (se ovan), Håkan Abrahamsson, före detta ordföranden för BUN och socialdemokrat, Lennart Bredström, moderaterna samt Göran Holmkvist, förvaltningschef på Barn/utbildningskontoret. Av de närvarande var ca 15 föräldrar varav en med invandrarbakgrund. Det var endast en ungdom närvarande, Andreas Nilsson, v.ordf. i Ungdomsrådet och före detta elev på Björnekullaskolan. Inga elever närvarade. Övriga föreföll vara skolpersonal och politiker.

Mötet inleddes med välkommen och en presentation. Därefter följde en 80 minuter lång redogörelse och sammanfattning av skolans styrmedel och uppdrag. Man citerade ur skollagen, läroplaner och de lokala målen för kommunens skolor. Vidare redovisades betygsstatistik på Åstorp och resten av riket. Två av kommunens rektorer berättade hur man diagnostiserar och följer upp eleverna genom hela skolgången.

Efter denna relativt långa inledning släpptes ordet fritt för frågor och synpunkter. Den förste som begärde och fick ordet var Mats Kroon, nytilträtt oppositionsråd för moderaterna i Åstorp. Han trodde sig tala för många på mötet och inledde med att ställa fyra frågor av skolpolitisk karaktär till panelen. Kvällen dominerades av inlägg och repliker från politiker och skolledare. Endast tre föräldrar tog till orda varav två av dem endast vid varsitt tillfälle. Den tredje föräldern var pappan

med invandrarbakgrund. Han var värtalig och insatt, samt vid summering av kvällen väldigt positiv till kommunens insatser. Ungdomsrådsrepresentanten Andreas Nilsson hade ett inlägg där han talade utifrån elevernas perspektiv. Inlägget berörde elevinflytande som rätten att överklaga betyg och att påverka formerna för undervisningen. Kvällen avslutades strax efter 21.30 med en "betraktelse" av förvaltningschefen. Då hade en hel del föräldrar redan gått hem.

Analys

I vår analys utgår vi ifrån variablerna jämlikhet, medbestämmande och öppenhet.

Jämlikhet:

Arenan behärskades från början till slut av initiativtagarna till mötet. De planerade, bjöd in, och regisserade mötet. Redan vid dörren hälsades man välkommen. Rollerna som värd och gäst uppstod. Lokalen var en traditionell skolaula med ett upphöjt podium och raka stolsrader nedanför. På podiet satt den ovan nämnda panelen bakom bord med mikrofoner framför sig. Vidtalade personer hade tillgång till tekniska hjälpmedel som overheadapparat och hade förberett med material. Overheadblad med mycket text, bl.a. lagtext, visades. En stor del av tiden gick åt till planerade anföranden. När ordet släpptes fritt var det andra politiker och skolledare som fick ordet. Tonen kom att fortsatt präglas av vana talare. Det var som om man flyttat ut den politiska debatten från sammanträdesrummet till en offentlig plats. Icke initierade deltagare blev till stor del passiva deltagare.

Medbestämmande:

Som förste talare när ordet släpptes fritt tog oppositionsrådet till orda och menade sig föra många talan utan att precisera sig närmare. På det sättet blev det den representativa demokratins spelregler som kom att gälla, också fortsättningsvis.

Öppenhet:

I Helsingborgs Dagblad två dagar tidigare beskrivs kvällen som ett öppet möte, se citat ovan. Man ville balansera ett svagt samhällsintresse med ett öppet och lättillgängligt möte. Den största tiden av kvällen gick åt till planerade anföranden och försvar av skolans arbetssätt. Om man med öppenhet menar att denna information ska vara tillgänglig för vem som vill lyssna, så kanske målet nåddes. Vi menar att i ordet öppenhet ligger att agendan inte ska vara satt i förväg, utan att den skapas gemensamt och med allas inflytande.

Vid telefonintervju med BUN:s ordf. ett par dagar efter mötet framkom att kommunstyrelsen hade önskat en "hearing" med skolans personal inför engagerade föräldrar och politiker. Per-Arne Håkansson befarade att enskilda elever och lärare då skulle hängas ut vilket han tyckte strider mot den sekretess som omger skolans värld. I stället valde han att kalla till ett öppet möte.

Kallelsen till mötet gick ut i Helsingborgs Dagblad både som annons och i redaktionell text. Alla samhällsintresserade var välkomna. Man annonserade också på kommunens hemsida och skolornas rektorer ombads att ombesörja kallelse till alla lärare, elever och föräldrar.

I tidningen stod att alla skulle ha möjlighet att framföra sina synpunkter. Mötets struktur motarbetade detta syfte, som beskrivits tidigare. Tydligt blev att politiker och rektorer gavs utrymme till att redogöra för sina ståndpunkter, att försvara dessa och få svar på sina frågor. Frågor av personlig karaktär eller frågor om skillnader mellan skolor som ställdes av föräldrar nekades svar eller lämnades okommenterade. Vi anser därmed att det funnits en dold agenda, medveten eller omedveten. Följden blev att mötet varken kan kallas hearing eller öppet.

Alla dessa faktorer visar på bristande jämlikhet, medbestämmande och öppenhet..

Enkät Åstorp

Eftersom Åstorp inte har eller har haft något uttalat medborgarprojekt, fick vi titta på andra saker i Åstorp. En av dem var att försöka lära känna Åstorpsborna.

Vid ett tidigare samtal med kommunalrådet Jan Nilsson, framkom att det aldrig gjorts någon undersökning om hur Åstorpsborna trivdes i Åstorp. Vid en tidig allmän efterforskning av fakta kring Åstorp, fann vi Folkhälsoinstitutets kommunfakta. De visade att folkhälsan i Åstorp är dålig, sämst i Skåne och under riksgenomsnittet på i stort sett alla punkter.

Detta sammantaget gjorde att vi ville bilda oss en egen uppfattning om hur Åstorpsborna mår, hur de trivs i sin kommun och var de befinner sig på den demokratiska arenan.

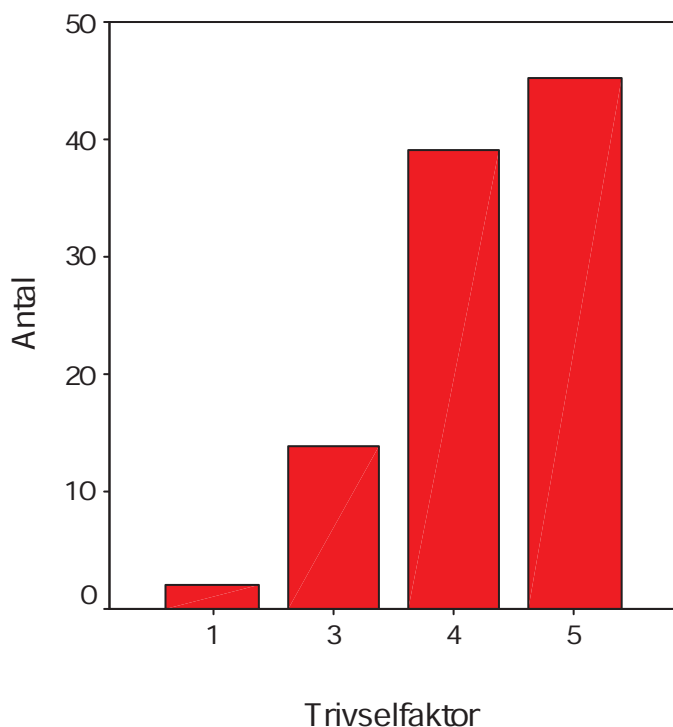
Vi bestämde oss för att göra en enkät, där vi skulle fråga etthundra vuxna personer om trivsel, kunskap om Åstorp och demokratifrågor. Den plats vi fann vara mest välbesökt var ICA-affären OJ i Åstorp. Där stod vi i entrén vid sex olika tillfällen och frågade människor som kom ut ur affären. Vi frågade och fyllde själva i svaren efter respondenternas muntliga svar. Vi bestämde från början att inte ha kravet på att ha statistiskt säkerställda siffror, då vi inte skulle bevisa något utan bara få en bild och känsla för hur det står till i Åstorp. Vi menar ändå att etthundra enkäter är ett tillräckligt stort slumpmässigt urval för att man ska kunna få en fingervisning (Åstorp har ca 13.000 invånare).

Våra frågor motiveras utifrån olika saker. 1) Vi ville göra den undersökning om trivsel som aldrig är gjord i Åstorp. 2) Vi ville ta reda på hur Åstorpsborna förhåller sig till företeelser som relaterar till den politiska arenan. 3) Vi ville passa på att ställa några frågor för att kunna serva Åstorps kommun med fakta i en del aktuella frågor.

I en bilaga i slutet av detta arbete kan man läsa hela enkäten med tillhörande tabeller och grafer. Här följer en redovisning av de frågor och svar som vi anser knyter an till vårt arbete om demokrati och medborgarkommunikation i Åstorp.

Fråga 3. Hur trivs du i Åstorp, på en skala från 1 - 5, där 1 är sämst och 5 är bäst?

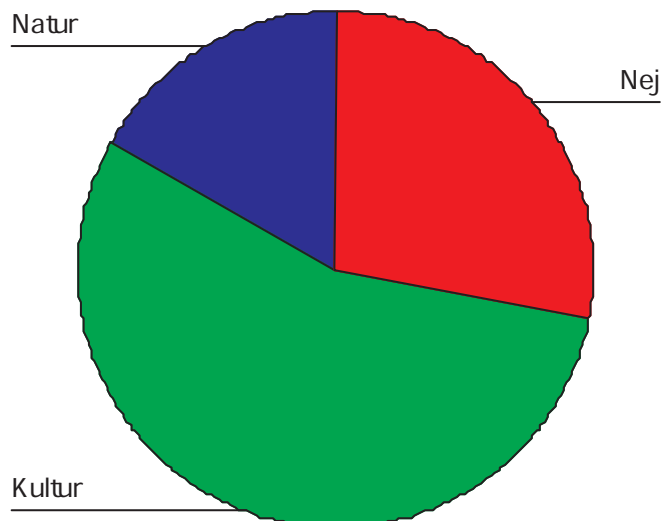
		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	1	2	2,0	2,0	2,0
	3	14	14,0	14,0	16,0
	4	39	39,0	39,0	55,0
	5	45	45,0	45,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Här är det glädjande att se, att Åstorpsborna trivs bra i Åstorp. Det är 84% som trivs bra eller mycket bra. Endast 2% tycker att de trivs väldigt dåligt i Åstorp. Finns det missnöje i Åstorp så är det i alla fall inte knutet till Åstorp som samhälle. Man trivs med bl.a. läget, storleken på samhället, närheten till naturen och lugnet.

Fråga 6. Finns det någon eller något som fungerar som en positiv symbol för Åstorp?

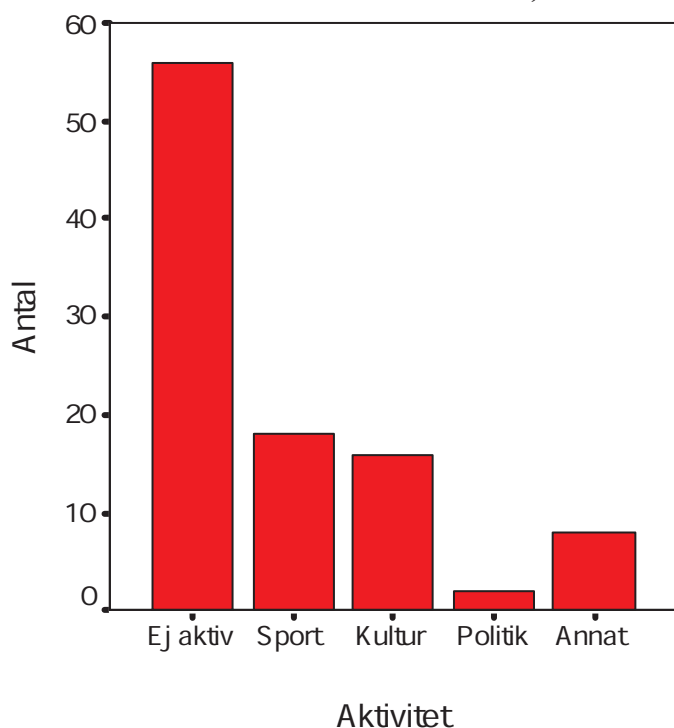
		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Nej	28	28,0	28,0	28,0
	Kultur	55	55,0	55,0	83,0
	Natur	17	17,0	17,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Det är nästan en tredjedel av befolkningen som inte kan ange symboler för Åstorp. Knappt en femtedel anger naturrelaterade företeelser symboler, t.ex. Klintagumman och Söderåsen. Drygt hälften av respondenterna anger kulturrelaterade företeelser. Här kan vi nämna hembygdsparken Perslund, björnarna, högen i Nyvång, järnvägsstationen samt sport- och fritidsanläggningar i Åstorp och Kvidinge.

Fråga 7. Är du aktiv i en förening eller något liknande här i Åstorp?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Ej aktiv	56	56,0	56,0	56,0
	Sport	18	18,0	18,0	74,0
	Kultur	16	16,0	16,0	90,0
	Politik	2	2,0	2,0	92,0
	Annat	8	8,0	8,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Mindre än hälften av respondenterna är aktiva i en förening eller dylikt. Detta faktum passar in i mönstret för den dåliga folkhälsan i Åstorp. Det är dock svårt att bevisa ett sådant samband just för Åstorp. Däremot är det allmänt vedertaget att ett aktivt sport- eller kulturliv ger en bättre folkhälsa.

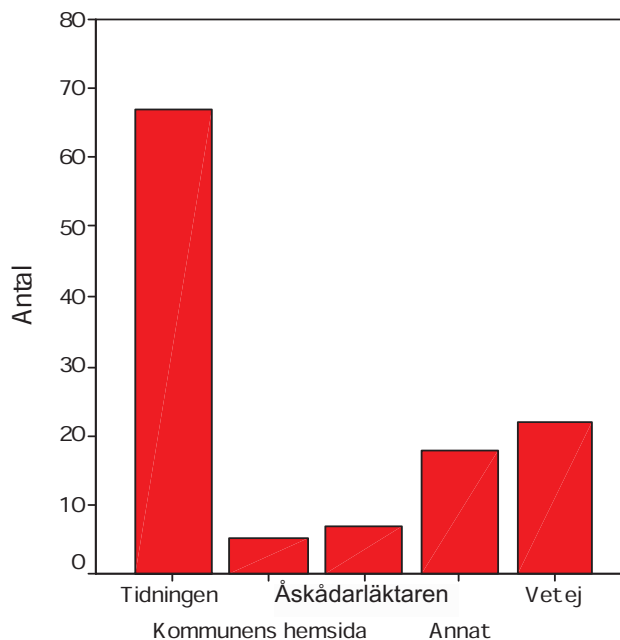
Siffrorna tyder på ett lågt socialt samhällsengagemang.

Fråga 10. Hur får du reda på vad som händer på kommunledningens möten?

	N	Antal
Tidningen	100	67
Kommunens hemsida	100	5
Åskådarläktaren	100	7
Annat	100	18
Vet ej	100	22
Valid N (listwise)	100	

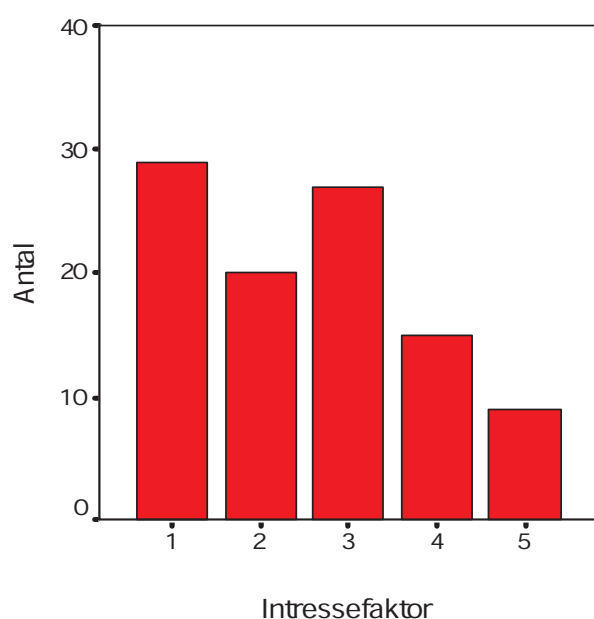
Här ser vi att tidningen är den allra största källan till kunskap om fullmäktiges möten. Vi ser också att kommunens hemsida inte verkar vara särskilt välbesökt. Där kan man både läsa och höra från sammanträdena, men det är svårt att hitta (se analys av Åstorps hemsida).

Inte särskilt många nyttjar möjligheten att lyssna på sammanträdena på plats.

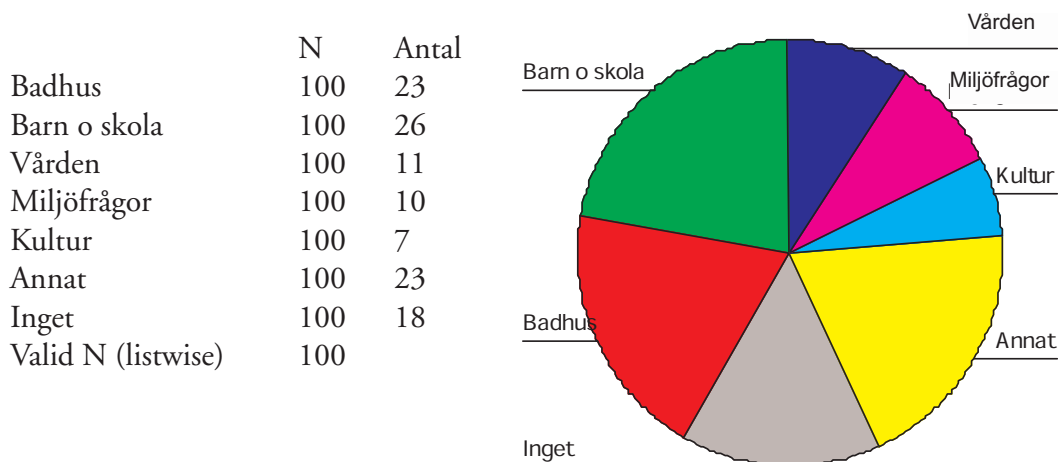
Fråga 11. Hur intresserad, på en skala mellan 1 och 5, är du av kommunalpolitiken här i Åstorp?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	1	29	29,0	29,0	29,0
	2	20	20,0	20,0	49,0
	3	27	27,0	27,0	76,0
	4	15	15,0	15,0	91,0
	5	9	9,0	9,0	100,0
Total		100	100,0	100,0	

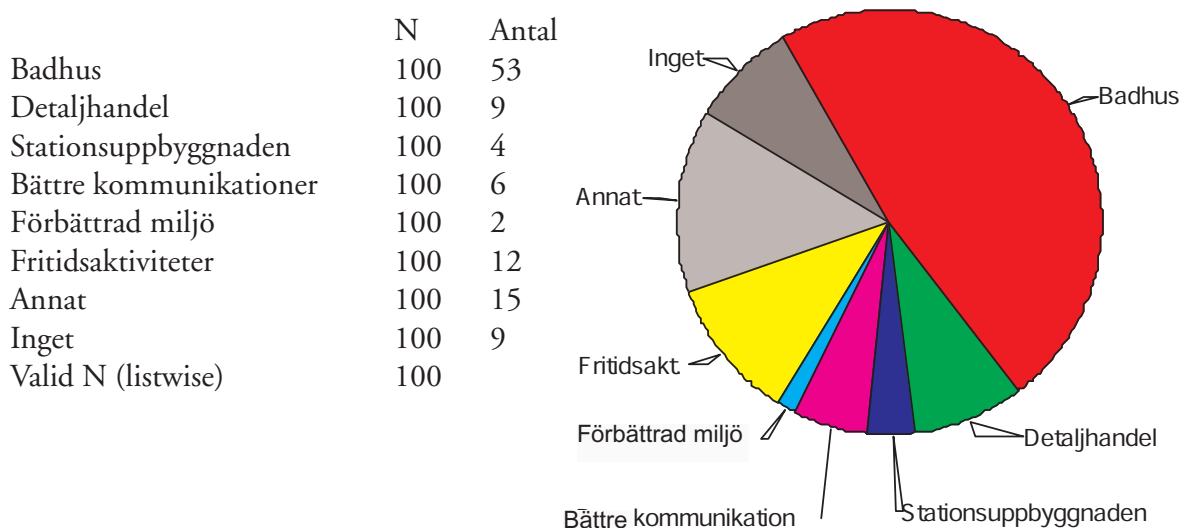
Här kan man se att intresset för kommunalpolitik kunde varit större i Åstorp. Många respondenter uttryckte vid sidan av protokollet att de upplevde ett främlingskap och ett avstånd mellan sig själv och det politiska etablissemangen. De menade också att de hade ingen eller ringa möjlighet att påverka process och beslut.

Fråga 12. Finns det någon fråga som speciellt intresserar eller har intresserat dig?

Här ser vi att intresse finns för enskilda frågor eller områden av samhällslivet. Den enskilda frågan som nämndes mest var badhusfrågan. Den nämndes förövrigt också under flera andra frågor, utan påverkan av frågeställaren. Bakom variabeln "annat" döljer sig bl.a. sociala frågor och järnvägsstationen.

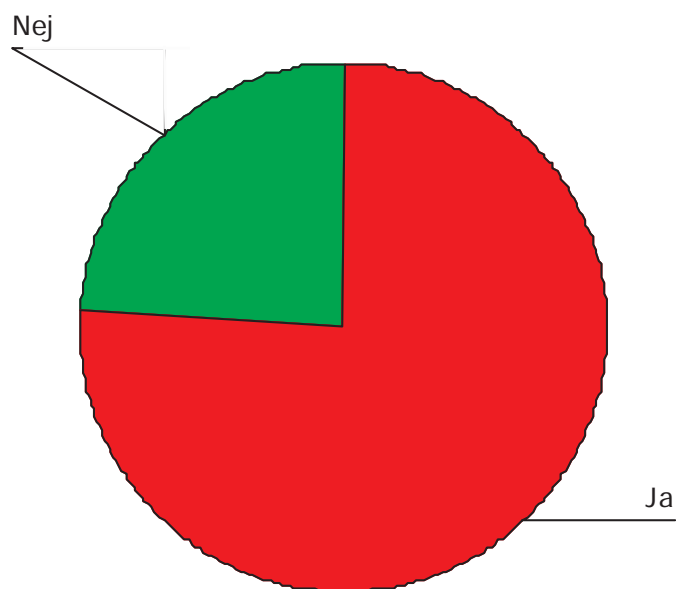
Fråga 14. Om du fick önska dig något till Åstorp, vad skulle det vara?

Här dominerar badhuset med drygt hälften av 100 svar. I respondenternas svarande kunde man som regel inte höra någon irritation eller aggression över badhusfrågan, bara en stilla önskan. Många tänkte på barnens möjligheter att lära sig simma. En fundering som vi har, är om önskemålet är genuint, eller om påverkan skett genom senaste tidens debatter samt folkomröstningskampanjen som har pågått.

Fråga 15. Vet du vart du ska vända dig för att din önskan ska bli verklighet?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Ja	76	76,0	76,0	76,0
	Nej	24	24,0	24,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

De flesta av respondenterna uttryckte ett självförtroende när det gällde att gå vidare med sin önskan. Det betyder inte att de visste vart de skulle vända sig, utan att de trodde att de kunde ta reda på det för att sedan gå vidare. Man svarade som regel allmänt - t.ex. politikerna eller kommunhuset.

V

VI KNYTER IHOP SÄCKEN

SAMMANFATTNING

Frågeställningen i del I som vi sökt svar på är:

Hur kan man fördjupa den demokratiska processen med avseende på relationen mellan den enskilde medborgaren och de styrande i kommunen?

Svaren har vi sökt i fördjupade studier av demokratiteori, empiriska studier av ett antal medborgarprojekt, nedslag i den kommunala verkligheten i Åstorp samt i en genomförd enkätundersökning utanför en större livsmedelsbutik i Åstorp.

I de teoretiska studierna fann vi några nyckelord och variabler att hänga upp både teori och vår svenska demokrati på. De orden är jämlikhet, medbestämmande, öppenhet, arena och agenda.

Från antikens Grekland har vi lotsats fram till 2000-talet och på vägen utrustats med dessa nyckelord.

Utifrån teorin, som också omfattar sju vedertagna demokratityper, har vi tillverkat en frågeguide som ska hjälpa till att bedöma djupet i den demokratiska processen i ett valfritt sammanhang. Denna guide finns också som ett cbt-program (computerbased traingprogram) på cd-rom, se bilaga 2. Vi menar att med dessa frågor ringar man in "nivån" på den demokratiska processen.

När vi studerat de olika projekten samt nedslagen i Åstorp har vi använt denna guide. På det sättet har vi ställt samma frågor hela tiden.

De olika projekten har sett olika ut och kommunerna har varit olika stora. Vi har velat se bredden av aktiviteter i landet.

Det finns många lovvärda initiativ bland svenska kommuner. Det har blivit nästan på modet att genomföra medborgarprojekt. Kanske tiden börjar bli mogen att gå vidare från den rent representativa demokratin till en form där alla har möjlighet att delta i någon form. Den demokratityp som vi själva har funnit bäst tar tillvara medborgarnas intressen är den s.k. deliberativa demokratin, där det goda samtalet förs och alla får göra sin röst hörd. Denna syn delar vi med den statliga Demokratiutredningen.

SLUTSATSER

Vad har vi då kommit fram till? Hur ska vi sammanfatta studierna? Enkelt uttryckt kan man säga att vi har funnit att *hur*-frågorna är viktigare än *vad*-frågorna. Det som har betytt mest för den demokratiska processen är inte vad man gör utan hur man gör. Vi lever med ett politikerförakt och ett främlingskap inför det politiska etablissemangen i Sverige. Dessa attityder förändrar man inte genom organisationsförändringar utan genom attitydförändringar. Det vi säger är inte att den enskilde politikern är dålig på demokrati. Här generaliserar vi och talar om hela den politiska situationen. När man ska se på lösningar kan man emellertid inte generalisera. Människor vinner man inte kollektivt utan en och en, och en fördjupad demokrati får man inte genom generella åtgärder utan genom attitydförändringar i enskilda sammanhang.

Det är avgörande att den enskilde medborgaren får delta, att han har faktiskt inflytande på den demokratiska processen och att han känner sig delaktig. Detta uppnår man i enskilda sammanhang om man betänker de faktorer som vi tar upp i frågeguiden. Några av huvudpunkterna är att man undviker alla s.k. dolda agendor, att alla så långt det är möjligt har samma utgångspunkter och samma möjligheter i det enskilda sammanhanget. Det är också viktigt att en kommun tillhandahåller arenor, både formella och informella, där människor kan dryfta de frågor som är aktuella. Formella arenor är platser där olika former av politiska möten och sammanträden äger rum. Informella arenor är platser där människor kan träffas och diskutera fritt, t.ex. caféer och pubar, fritidsanläggningar av olika slag etc. Alla dessa arenor bör utformas så att människor känner sig

trygga och så att gemenskap kring aktualiteter kan uppstå.

Attityd och förhållningssätt är alltså viktigare än organisatoriska åtgärder om man ska nå en fördjupad demokratisk process i Sverige idag. Vårt land brottas med stora sociala problem, och många organisatoriska åtgärder tenderar i vissa avseenden att öka klyftorna och kanske förvärra problemen snarare än att dra in människor i en process där man blir sedd och hörd samt får vara med och bestämma om sin egen situation och det gemensamma.

Svaret på problemformuleringen blir, enkelt uttryckt, att man bäst kan fördjupa den demokratiska processen, med avseende på relationen mellan den enskilde medborgaren och de styrande i kommunen, genom att se på *hur*-frågor lika dem som finns i vår frågeguide. Dessa *hur*-frågor kan man ställa sig inför alla slutna och öppna möten, inför alla offentliga tillställningar, inför mötet med enskilda människor, vid medverkan i media etc.

Poängen i detta är inte att detta inte sker idag, att alla politiker skulle vara otillräckliga i fråga om detta. Det handlar snarare om att alla behöver öka sin medvetandegrad och lägga möda på rätt saker.

Till sist, demokrati är något levande och föränderligt. Den måste återerövas och gestaltas varje ny dag. Verktyn, eller vapnen för detta fann vi vara jämlikhet, medbestämmande och öppenhet.

I Sverige har vi en lagstadgad representativ demokrati med allmänna val. Det är en förutsättning som för närvarande är given och går inte att ändra på. Det är inte heller önskvärt att göra det. Men utifrån denna givna förutsättning får man, så gott man kan, försöka hitta fram till arbets- och gemenskapsformer som så många som möjligt anser vara demokratiska.

VI FÖRSLAG TILL STRATEGI

INTE VAD MEN HUR!

Vi har i den här uppsatsen studerat ett antal medborgarprojekt runt om i Sverige samt olika aktiviteter i Åstorp gentemot medborgarna. De slutsatser vi kan dra utifrån våra empiriska studier och studier i demokratiteori är, att oavsett *vad* man gör i de olika kommunerna så brister det i hur man gör. Det är också på dessa slutsatser vi vill bygga en strategi för Åstorp.

Åstorp är en relativt liten kommun med ca 13 000 invånare. Här finns ett rikt kulturarv, med järnvägsstationen, gruvhögen i Nyvång, Tomarps Kungsgård mm. Vi ser att man inte lyckas fullt ut med att ta tillvara detta kulturarv, och därmed inte heller får tillräckliga möjligheter att bygga en identitet med rötter i historien för kommunen och dess invånare.

Enligt Statens Folkhälsoinstituts kommunstatistik (www.fhi.se/basfakta/1277/1277.pdf, 2003 02 09) är folkhälsan i Åstorp den sämsta i Skåne och på varje punkt sämre än riksgenomsnittet. Folkhälsans variabler är t.ex. utbildning, arbetslöshet, skilsmässor, aborter, sjukskrivningar, alkoholism etc.

Det finns grupper bland medborgarna som förefaller ha ett utanförskap i Åstorp. I ett sådant läge verkar det inte så meningsfullt att föreslå sådana yttre förändringar för den demokratiska processen, som man gjort på många andra ställen i Sverige. Vi tror inte att medborgarpaneler, e-demokrati etc. hjälper den demokratiska processen i Åstorp. Motiveringen för medborgarna att vilja delta mer i den demokratiska processen ligger inte i *vad* man gör utan *hur* man gör..

Vi har tillverkat ett cbt-program (computerbased trainingprogram) med en teoridel och ett utvärderingsprogram, Demokratitermometern, på cd-rom. Detta program är vår strategi för att Åstorps kommun ska få en fördjupad demokratisk process och en förbättrad medborgarkommunikation. Träningsprogrammet går ut på att politiker och människor i ledande positioner får arbeta med ett antal "hur-frågor", där attityd och förhållningssätt står i centrum, framför organisationsförändringar och dylikt.

Härmed inte sagt att politiker och ledande personer i Åstorp har större problem med detta än vad man har i andra kommuner. Det som alla kommuner behöver arbeta med är det s.k. politikerföraktet, som också är en uppgivenhet när det gäller vår svenska representativa demokrati. Här är det viktigt att arbeta bort fördomar och genom långsiktig strävan få fram bättre relationer. Åstorp är en tillräckligt liten kommun för att kunna komma tillrätta med dessa problem genom små vardagliga förändringar i alla demokratiska sammanhang.

E-demokrati för Åstorp tror vi inte på i nuläget, då folkhälsotalen pekar mot en sämre förmåga och sämre motivation hos hela befolkningen sammantaget, när det gäller datoranvändning och internetbaserad kommunikation. Något som vår enkätundersökning stöder, då den visar att bara 5 % utnyttjar möjligheten att besöka kommunens hemsida för att få information om vad som händer på kommunledningens möten. (enkätfråga 10) Vi tror också att man bör arbeta på en förankring av de identitetssymboler som kommer fram bland medborgarna i vår enkätundersökning. Dessa kan med stor fördel lyftas fram på hemsidan, i broschyrer och annonser. De förefaller att ha en positiv, hemkär betydelse för människor i Åstorp och kan bidra till att stärka samhällets identitet. (enkätfråga 6).

Att upprätta medborgarpaneler eller medborgarråd i en så liten kommun som Åstorp känns inte meningsfullt. Den representativa sidan av demokratiprocessen skulle därmed öka och de som inte blivit involverade skulle troligen känna sig ännu mer utanför. Bättre är då att satsa på de intresseföreningar som redan finns i kommunen, byalag, områdesföreningar etc. Dessa opolitiska instanser skulle vara utmärkta arenor för deliberativa samtal. Sedan är det upp till representationen att ta tillvara det som kommer ut av sådana samtal. Vi tror på fler så kallade "öppna möten", vilket man redan har haft i Åstorp. Men det är viktigt och faktiskt helt avgörande att man från politiskt håll arbetar med sin egen attityd, agendasättningen, arenans beskaffenhet och så vidare, enligt

Demokratitermometerns frågeguide. Viktigt är också att tänka på att medborgarkommunikation inte enbart handlar om hur politiker och tjänstemän ska få ut sitt budskap till allmänheten, utan att det handlar om en dialog med ett givande och tagande från båda parterna.

Detta är våra råd till Åstorps kommun. I en större kommun hade man fått satsa mer på representativa åtgärder, men Åstorp har alla möjligheter att gå den personliga vägen, tack vare sin storlek.

Hela 84 % sa sig i vår enkätundersökning trivas bra eller mycket bra i Åstorps kommun. Det är en hög siffra. Våra empiriska studier har också visat att de styrande i Åstorp förstår värdet i att inkludera medborgaren i samhällsbyggandet. Positiva fakta som bådär gott för framtiden.

Vi har förstått att det finns en vilja hos kommunledningen att förbättra dialogen med medborgarna. Vi önskar Lycka till, och manar till regelbunden användning av Demokratitermometern.

Heléne Lundström och Robert Södertun

REFERENSER

Dahl, Robert A. *Demokratin och dess antagonister*, Ordfront förlag, Stockholm 1999

Habermas, Jürgen, *Borgerlig offentlighet*, Arkiv moderna klassiker, Lund 1984

Held, David *Demokratimodeller*, Bokförlaget Daidalos, Göteborg 1995

Wennström / Stenberg *Demokrati är inte ärfligt*, Arbetarnas Bildningsförbund, Förlaget Trädet, Nävekvarn 2000

Birgersson, Tommy Förvaltningschef Medborgarkansliet Helsingborg
Förslag till strategidokument. 2003-02-12,

Helsingborgs Dagblad 2003 03 03

Internetreferenser

<http://www.regeringen.se/propositioner/sou/index.htm>:

Demokrati och medborgarskap. Demokratiutredningens forskarvolym II, SOU 1999:77, Stockholm 1999 Kap. Demokrati av Bo Lindensjö, docent Statsvetenskapliga inst. Stockholms Universitet

SOU 2000:1 Kapitlen Demokratiteorier, Den representativa demokratins värden samt Det dynamiska medborgarskapet

SOU 2001:48 Huvudbetänkande från Kommundemokratikommittén

www.astorp.se, 10 januari - 17 maj 2003

www.fhi.se/basfakta/1277/1277.pdf, 2003 02 09

www.itkommissionen.se, 24 mars 2003

www.kalix.se, 13 mars 2003

www.sodertalje.se/sodertalje/medborgarinf/Handlingsplan.pdf 2003 01 26

Observation på Björnekullaskolan 2003 03 05

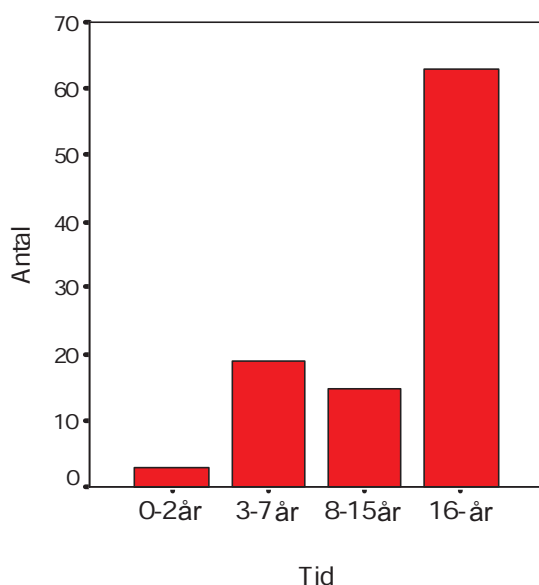
Telefonintervju med Per-Arne Håkansson 2003 03 07

VII BILAGA 1

ENKÄT ANGÅENDE ÅSTORPSBORNAS TRIVSEL I KOMMUNEN

1. Hur länge har du bott i Åstorp?

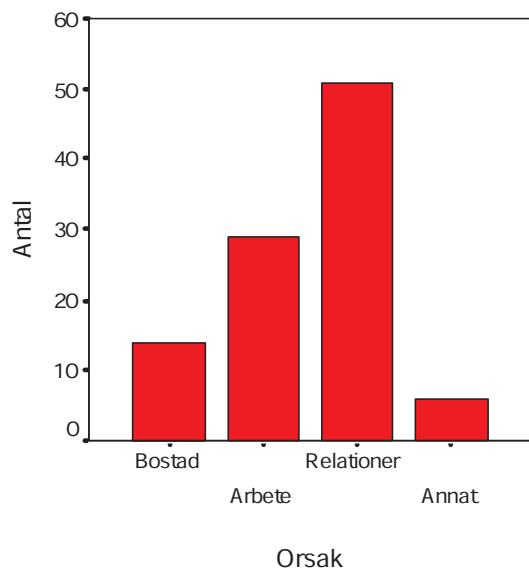
		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	0-2 år	3	3,0	3,0	3,0
	3-7 år	19	19,0	19,0	22,0
	8-15 år	15	15,0	15,0	37,0
	16- år	63	63,0	63,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Den absoluta majoriteten av de tillfrågade har bott länge i Åstorp och bör därmed ha haft chans att lära känna samhället de bor i. 22% av de tillfrågade har flyttat till Åstorp i vuxen ålder, vilket visar att en betydande inflyttning ägt rum.

2. Varför bor du i Åstorp?

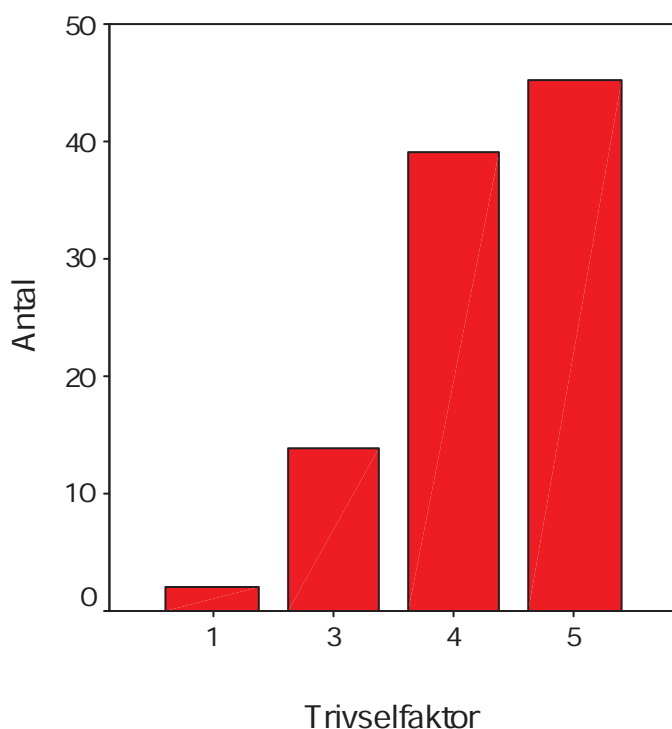
		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Bostad	14	14,0	14,0	14,0
	Arbete	29	29,0	29,0	43,0
	Relationer	51	51,0	51,0	94,0
	Annat	6	6,0	6,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Vi ville veta vad som var bakgrunden till att man bosatt sig i Åstorp. Hälften angav att det berodde på relationer till nära och kära. 29% angav att de fått arbete på orten och 14% att de flyttat för att bostadsmarknaden varit god, bland annat för husbygge. Exempel på annat som gjort att man flyttat hit är den vackra naturen och engagemang i lokal idrottsklubb.

3. Hur trivs du i Åstorp, på en skala från 1 - 5, där 1 är sämst och 5 är bäst?

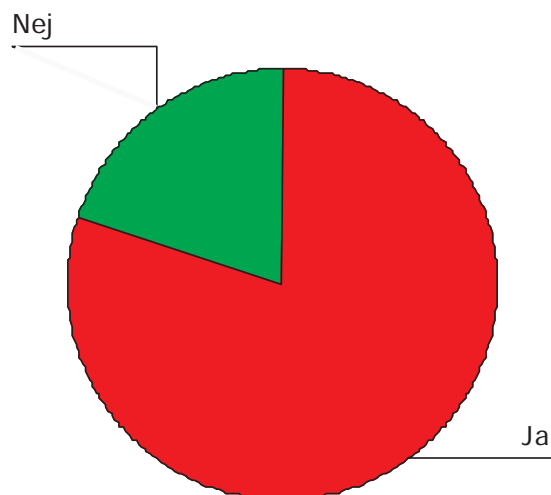
		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	1	2	2,0	2,0	2,0
	3	14	14,0	14,0	16,0
	4	39	39,0	39,0	55,0
	5	45	45,0	45,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Här är det glädjande att se, att Åstorpsborna trivs bra i Åstorp. Det är 84% som trivs bra eller mycket bra. Endast 2% tycker att de trivs väldigt dåligt i Åstorp. Finns det missnöje i Åstorp så är det i alla fall inte knutet till Åstorp som samhälle. Man trivs med bl.a. läget, storleken på samhället, närheten till naturen och lugnet.

4. Känner du till något om Åstorps historia?

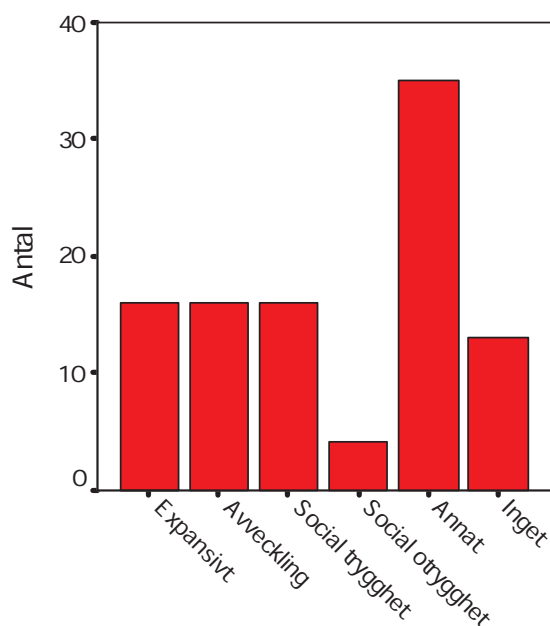
		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Ja	80	80,0	80,0	80,0
	Nej	20	20,0	20,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Hela 80 % säger sig känna till något om Åstorps historia och kan också räkna upp något som kan relateras hit. Exempel på vad man nämner är Åstorps före detta betydelse som stor järnvägsknut, gruvan i Nyvång, den nu rivna gamla träbebyggelsen i centrum, Kvidinge monumentet, Gyllenbielska hospitalet, Klintagumman, Erik Anderssons böcker om gamla Åstorp, Häljebacken, Företaget JITE, jordbruket på åsen och Perslund. En stor majoritet har alltså en bild av Åstorps rötter och historiska identitet.

5. Vad står Åstorp för idag?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Expansivt	16	16,0	16,0	16,0
	Avveckling	16	16,0	16,0	32,0
	Social trygghet	16	16,0	16,0	48,0
	Social otrygghet	4	4,0	4,0	52,0
	Annat	35	35,0	35,0	87,0
	Inget	13	13,0	13,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Vi ville veta vad som utmärker Åstorp av idag. Mycket blandade och motstridiga svar gavs, som vi sedan delade upp i olika kategorier. I dem döljer sig bland annat följande svar:

Expansivt: Företagarvänlighet, inflyttning, nybyggnation.

Avveckling: Döende centrum, sovsamhälle, inget för ungdomar.

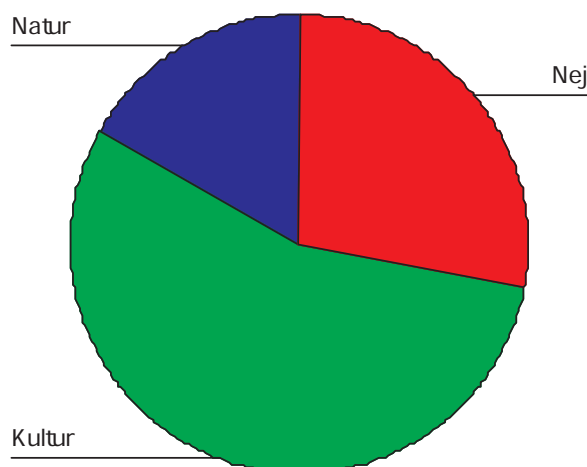
Social trygghet: Bra för barnfamiljer, lagom stort, gemenskap.

Social otrygghet: Brottslighet, skadegörelse, nonchalans.

Annat: Fin natur, bra kommunikationer, stormarknaderna i Hyllinge.

6. Finns det någon eller något som fungerar som en positiv symbol för Åstorp?

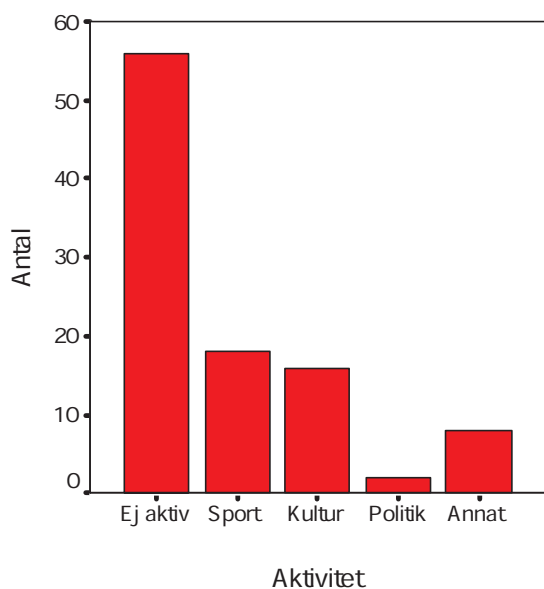
		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Nej	28	28,0	28,0	28,0
	Kultur	55	55,0	55,0	83,0
	Natur	17	17,0	17,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Det är nästan en tredjedel av befolkningen som inte kan ange symboler för Åstorp. Knappt en femtedel anger naturrelaterade företeelser som symboler, t.ex. Klintagumman och Söderåsen. Drygt hälften av respondenterna anger kulturrelaterade företeelser. Här kan vi nämna hembygdsparken Perslund, björnarna, högen i Nyvång, järnvägsstationen samt sport- och fritidsanläggningar i Åstorp och Kvidinge.

7. Är du aktiv i en förening eller liknande i Åstorp?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Ej aktiv	56	56,0	56,0	56,0
	Sport	18	18,0	18,0	74,0
	Kultur	16	16,0	16,0	90,0
	Politik	2	2,0	2,0	92,0
	Annat	8	8,0	8,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

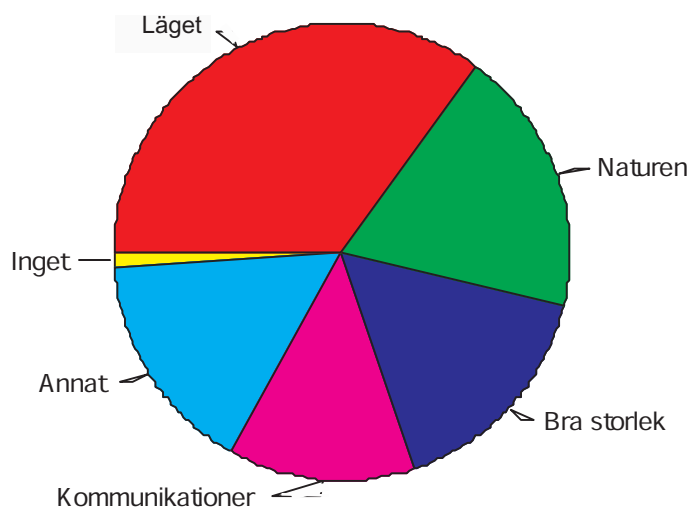

Mindre än hälften av respondenterna är aktiva i en förening eller dylikt. Detta faktum passar in i mönstret för den dåliga folkhälsan i Åstorp. Det är dock svårt att bevisa ett sådant samband just för Åstorp. Däremot är det allmänt vedertaget att ett aktivt sport- eller kulturliv ger en bättre folkhälsa.

Siffrorna tyder på ett lågt socialt samhälls-engagemang.

8. Vad är enligt din mening det bästa med Åstorp?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Läget	35	35,0	35,0	35,0
	Naturen	19	19,0	19,0	54,0
	Bra storlek	16	16,0	16,0	70,0
	Kommunikationer	13	13,0	13,0	83,0
	Annat	16	16,0	16,0	99,0
	Inget	1	1,0	1,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

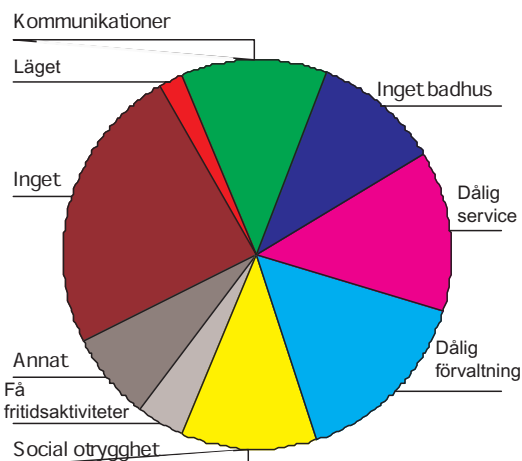

Hela 35 % anser att Åstorps geografiska läge är kommunens bästa tillgång.

19 % framhåller naturen, 16 % att samhället är lagom stort, 13 % att kommunikationerna är goda. I kategorin Annat nämns fina affärer, god kommunal service och personliga relationer som det bästa med Åstorp.

9. Vad är enligt din mening det sämsta med Åstorp?

	N	Antal
Läget	100	2
Kommunikationer	100	13,0
Inget badhus	100	11
Dålig service	100	14
Dålig förvaltning	100	16
Social otrygghet	100	12
Få fritidsaktiviteter	100	4
Annat	100	8
Inget	100	25
Valid N (listwise)	100	

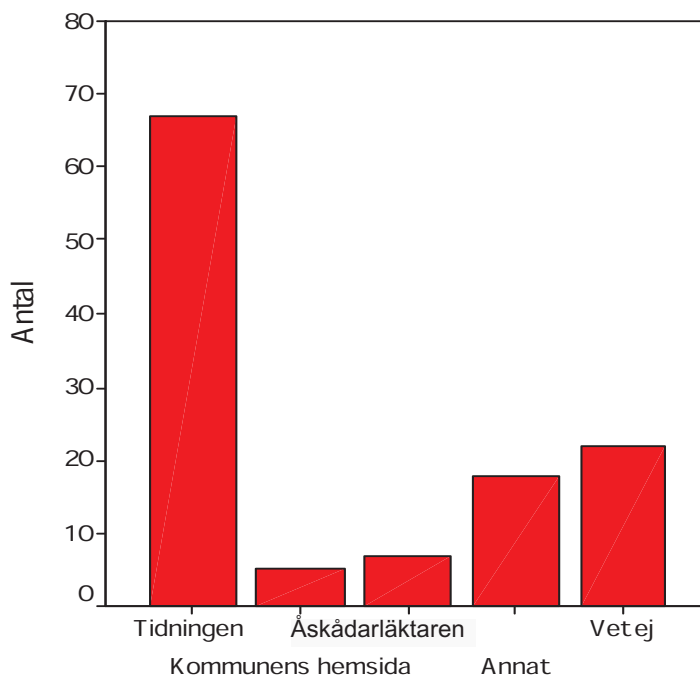

25 % tycker inte att det finns något som är riktigt dåligt i Åstorps kommun. 16 % tycker att förvaltningen är dålig (här nämns bland annat bristande underhåll av grönområden och gator), 14 % är missnöjda med servicen (här nämns bland annat avsaknad av detaljhandel i centrum och litet utbud på kvällsnojen), 13 % är missnöjda med kommunikationerna (här nämns bland annat att det inte finns allmänna kommunikationer till Ängelholm på helgerna), 12 % anser att den sociala otryggheten är sämst (här nämns bland annat att det är mycket inbrott i bilar och en ökande småkriminalitet), 11% anser att avsaknaden av ett badhus är det sämsta i kommunen och i kategorin Annat finns bland annat åsikten att exploateringen av Söderåsen är det sämsta med Åstorp.

10. Hur får du reda på vad som händer på kommunledningens möten?

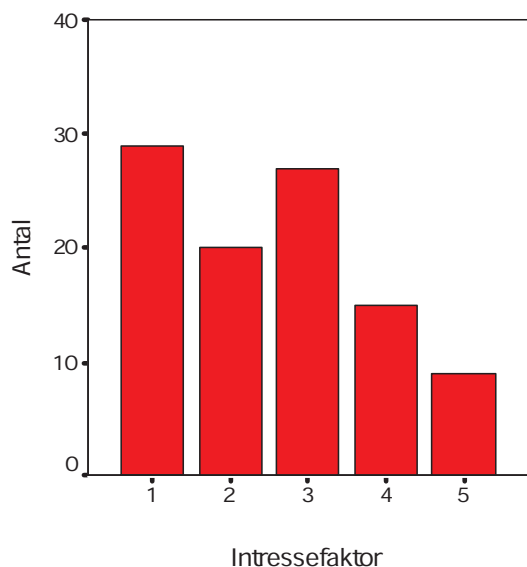
	N	Antal
Tidningen	100	67
Kommunens hemsida	100	5
Åskådarläktaren	100	7
Annat	100	18
Vet ej	100	22
Valid N (listwise)	100	

Här ser vi att tidningen är den allra största källan till kunskap om fullmäktiges möten. Vi ser också att kommunens hemsida inte verkar vara särskilt välbesökt. Där kan man både läsa och höra från sammanträdena, men det är svårt att hitta (se analys av Åstorps hemsida). Inte särskilt många nyttjar möjligheten att lyssna på sammanträdena på plats.

11. Hur intresserad, på en skala mellan 1 och 5, är du av kommunalpolitiken här i Åstorp?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	1	29	29,0	29,0	29,0
	2	20	20,0	20,0	49,0
	3	27	27,0	27,0	76,0
	4	15	15,0	15,0	91,0
	5	9	9,0	9,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

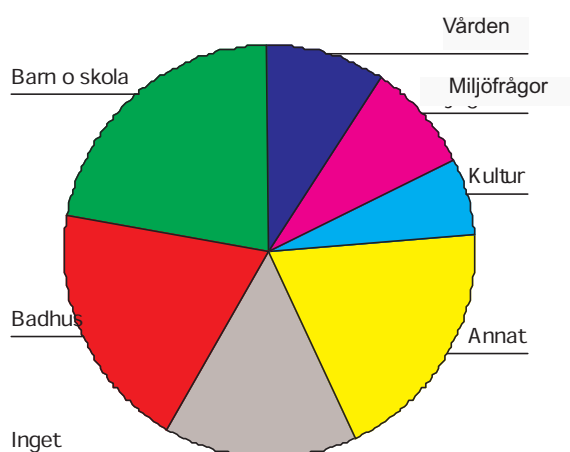

Här kan man se att intresset för kommunalpolitik kunde varit större i Åstorp. Många respondenter uttryckte vid sidan av protokollet att de upplevde ett främlingskap och ett avstånd mellan sig själv och det politiska etablissemangen. De menade också att de hade ingen eller ringa möjlighet att påverka process och beslut.

12. Finns det någon fråga som speciellt intresserar eller har intresserat dig?

Descriptive Statistics

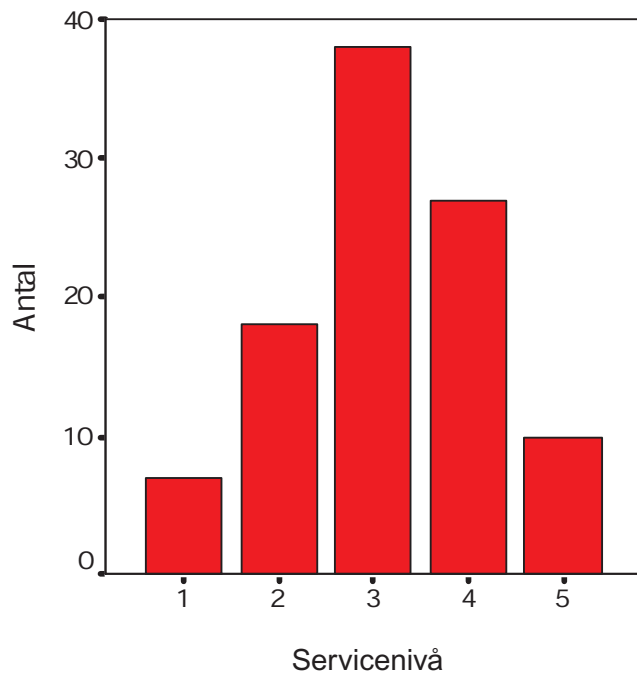
	N	Antal
Badhus	100	23
Barn o skola	100	26
Vården	100	11
Miljöfrågor	100	10
Kultur	100	7
Annat	100	23
Inget	100	18
Valid N (listwise)	100	

Här ser vi att intresse finns för enskilda frågor eller områden av samhällslivet. Den enskilda frågan som nämndes mest var badhusfrågan. Den nämndes förövrigt också under flera andra frågor, utan påverkan av frågeställaren. Bakom variabeln "annat" döljer sig bl.a. sociala frågor och järnvägsstationen.

13. Hur tycker du att dina intressen tas tillvara här i Åstorp på en femgradig skala?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	1	7	7,0	7,0	7,0
	2	18	18,0	18,0	25,0
	3	38	38,0	38,0	63,0
	4	27	27,0	27,0	90,0
	5	10	10,0	10,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

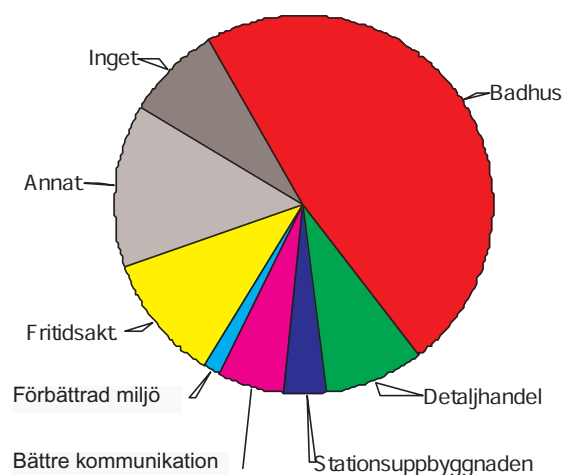

Här försökte vi komma åt relationen mellan medborgaren och kommunen. Frågan visade sig vara både svår att förklara och besvara.

Vi vill ändå redovisa svaren och lämnar till läsaren att själv döma relevansen hos dem. 38 % lägger sig mitt på den femgradiga skalan när de anger hur nöjda de är med Åstorps förmåga att ta tillvara deras intressen. 37 % anger att de är mer nöjda än så och 25 % anser sig vara mindre nöjda än så med hur deras intressen tas till vara.

14. Om du fick önska dig något till Åstorp, vad skulle det vara?

	N	Antal
Badhus	100	53
Detaljhandel	100	9
Stationsuppbyggnaden	100	4
Bättre kommunikationer	100	6
Förbättrad miljö	100	2
Fritidsaktiviteter	100	12
Annat	100	15
Inget	100	9
Valid N (listwise)	100	

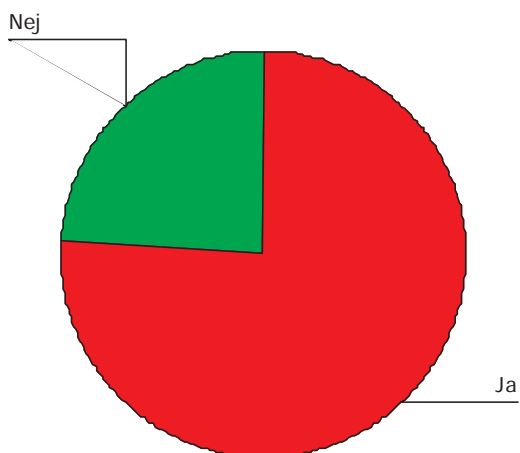

Här dominerar badhuset med drygt hälften av 100 svar. I respondenternas svarande kunde man som regel inte höra någon irritation eller aggression över badhusfrågan, bara en stilla önskan. Många tänkte på barnens möjligheter att lära sig simma.

En fundering som vi har, är om önskemålet är genuint, eller om påverkan skett genom senaste tidens debatter samt folkomröstningskampanjen som har pågått.

15. Vet du vart du ska vända dig för att din önskan ska kunna bli verklighet?

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Ja	76	76,0	76,0	76,0
	Nej	24	24,0	24,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

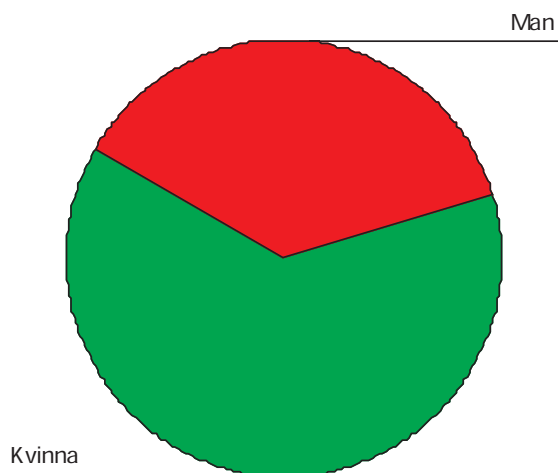

De flesta av respondenterna uttryckte ett självförtroende när det gällde att gå vidare med sin önskan. Det betyder inte att de visste vart de skulle vända sig, utan att de trodde att de kunde ta reda på det för att sedan gå vidare.

Man svarade som regel allmänt - t.ex. politikererna eller kommunhuset.

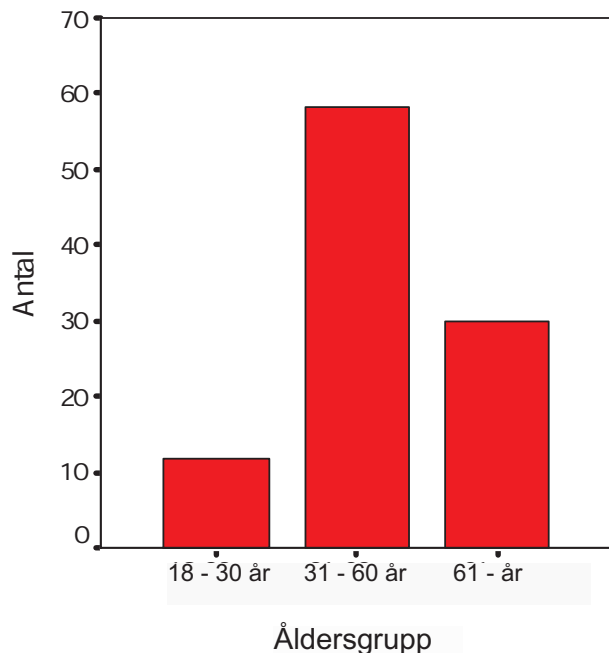
16. Respondentens kön

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	Man	37	37,0	37,0	37,0
	Kvinna	63	63,0	63,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

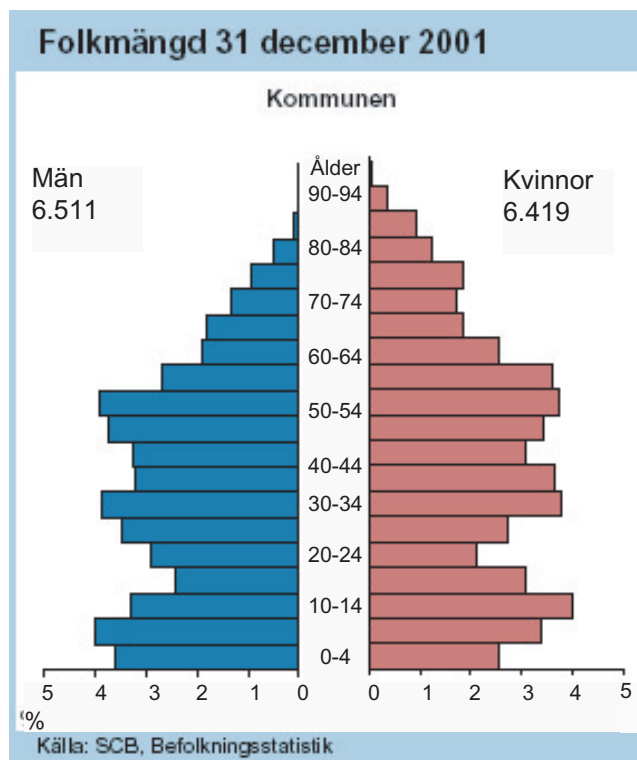

17. Respondentens ålder

		Antal	Procent	Giltig procent	Kumulativ Procent
Valid	18-30 år	12	12,0	12,0	12,0
	31-60 år	58	58,0	58,0	70,0
	61- år	30	30,0	30,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

I jämförelse med folkhälsoinstitutets statistik kan man se att antalet respondenter i respektive åldersgrupp ungefär motsvarar den verkliga befolkningskurvan

Detta är Åstorps befolkningskurva år 2001.
Källa: SCB, Befolkningsstatistik
www.fhi.se/basfakta/1277/1277.pdf
2003 01 09

